

ŞİLLER

QACAQLAR

Böüü tertiäat
r.össam
QRBLÖVUNDUR

Redaqtör
Texredaqtör: Z. AQAJEV
Buraqtıcsı:

Ш И Л Л Е Р

РАЗБОЙЩИКИ

*

ПЕРЕВОД
Д. ДЖАБАРЛЫ

А З Е Р Н Е Ш Р
О Т Д Е Л
Х У Д О Ж Е С Т В Е Н Н О Й
Л И Т Е Р А Т У Р Ы

Б А К У
1 9 3 5

Ş I L L E R

Q A S A O L A R

*

Ç E V İ R Ə N İ
Ç . Ç A B A R L U

A Z Ə R N Ə Ş R
Ə D Ə B İ J J A T
Ş Ö B Ə S İ

Б А К У

İŞTIRAK EDƏNLƏR

Q o ç a M o o r—qraf

Q a r l } onun oqlanları

F r a n s }

A m a l i j a—fon-Edelreix

G e r m a n—bir myrkədarın oqulluğu

D a n i e l—qraf M o o r u n saraj məmuru

P o s t o r—M o z e r

P a t e r

S p i g e l b e r g

S v e i t s e r

Q r i m m

R a t s m a n

S u f t e r l e

R o l l e r

S v a r t s

Bir dəstə qacaqlar }

Əhvalat Almanjada iki il içərisində
vəqə olur.

BİRİNÇİ PƏRDƏ

BİRİNÇİ GƏRYNYS

Moorun sarajında bir salon

Frans və qoça Moor.

Frans

Ataçan xəstə de jilsiniz ki... nədənsə sararmış
kibisiniz.

Q o ç a M o o r

Joq xəstə de jiləm. Səzyny de.

Frans

Lejpsiqdəki myxbirimizdən məktub gəlmişdir.

Q o ç a M o o r

(çanlanaraq)

Məktub? Qarldan xəbər?..

F r a n s

Həm... həm... həm. Əvət Qarıdan xəbər... ancaq mən qorquram ki... bilməyirəm ki... ata siz doqrudan da hec xəstə deşilsiniz ki.

Q o ç a M o o r

Ne ucun sən mənim ucun bu qədər rahatsız olur, yst-ystdən mənim xəstəliyimi soruşursan?

F r a n s

Siz xəstə olsanız mən başqa bir vaxtda gələrəm (*javaş səslə*), cunqy qoça, xəstə bir bədən belə acı bir xəbərə davam gətirə bilməz.

Q o ç a M o o r

Pərvərdigara. Nə olmuşdur? Nə xəbərdir? Sən nə danışmışsan Frans?!

F r a n s

Doqrusu mən qijamətə kimi dilimi kəsib susmaq əzüm ucun böyük bir səqədət sanardım ... Nə olursa olsun Qarlı axır sizin oqlunuzdur. Mən onun rəzalətini həmişəlik gizlətməli idim. O axır mənim qardaşımдыr. Ancaq nə etmək ki, sizə təbə olub bojun əjmək mənim borcumdur.

Q o ç a M o o r

Ox Qarlı, Qarlı. Bir sən bilsəyidin ki, sənin hərkətin və rəftarın mənim yrajımı nə qədər uzyub didir. Səndən alınan hər bir yaxşı xəbər mənim ömrümyə on il uzada bilərdi. Hər bir jaman xəbər isə məni bir addım qəbrə jaqlaşdırır.

F r a n s

Elə isə ata səlamət qalın. Mən getməli oldum. Joqsa hələ bu saat sizin qəbrinizin ystynda baş joлмаq lazıy gələcəkdir.

Q o ç a M o o r

Getmə! Mənim onsuz da bir ajaqym evdədir bir ajaqym qəbirdə.

F r a n s

(*məktubu cibindən cəqarır*)

Siz bizim müxbirimizi jaqş tənyərsən. Mən ona jalansə deşə bilsəydim baq bu saq əlimin kəsilməsinə razı olardım. Nə isə əzünyə təxtəq veriniz və bytyn səbrinizi toplajın. Baqışlajın ki, mən məktubu sizə verməyirəm. Əzüm oqujuram. Oğada jazylanların hamıyın oqusanız qorquram ki...

Q o ç a M o o r

Hamıyın oqu Frans, hamıyın!.

F r a n s

(*oqujur*)

«Leipsiq bir məj. Əziz dostum mən and icmişdim ki, qardaşın haqqında əjrəndijim hər bir şeyi sənə jazaram. Bu and olmasajdı mən olərdim. Bu məktubu sənə jazmazdım. Bilirəm ki, sənin yrajın əziləcəк inçijəcəkdir. Səndən aldığım jylərəcə məktublar acıq göstərir ki, bu xəbər sənin qardaş yrajını jandıracaqдыr. Mən jaqş bilirəm ki, sən bu əxlaqsız, həjasız qardaşın ucun»... (*Qoça allorilə yzyny ertyr*). Əşidirmisiniz ata mən hələ jumşaq jerlərini oqujuram... Əxlaqsız qardaşın ucun acı göz jaşlar təkyrsən. «Mən elə bil ki, sənin məh-tərəm qoça atanə öz gözlərimlə geryəm. Onun rəngi öly kibi sar-sar sararmışдыr». (*Əz-əzünə deşirmiş kibi*) doqrudan da elədyr.

Q o ç a M o o r

Sonra! sonra!

F r a n s

«Öly kibi sar-sar sararmışдыr. Ata adlandıqыл ilk gүнə lə'nət oqujur. Nə etməк? Sənin qarda-

şyn həjasızlıqın son pilləsinə varmışdır. Bu gyn-
lər birindən borç ad ilə 40 min manat sığrışdırılmış-
dır. Az pul dejidir». «Sonra da varlı, sağlı bir
adamın qızını zorlayıb nişanlısını da dünyə
ölümçül jaralamış və özү kibi jeddi nəfər fərl-
daqsıja qoşuluş qatmışdır». Ata. Bu nədir? Ata-
can sizə nə oldu?

Q o ç a M o o r

Bəsdir. Daha oquma!

F r a n s

«Onu tə'qib edib dutmaq usun ardınca adam
gəndərilmişdir. Başını gətürəcək adama bəyuk my-
kafat tə'jin edilmişdir». Joq mən atam əzab icində
öldürmək istəməjirəm. İnanmağınız ata. (*Məktubu
cəbr*). Onun hec bir sözünə, hec bir sözünə inan-
mağınız!

Q o ç a M o o r

(*uaqlajaraq*)

Mənim adım. Mənim təmiz adım!

F r a n s

(*onu qucaqlajaraq*)

Yrəksiz, mənəmətsiz Qarlı. O hələ coşuqluq-
dan geçə-gynduz qadınların dalınca sığunurdu.
Mən onun axırda belə olaçaqlığını bilirdim.

Kilsədən qasır və əlinə keçən pulları səpib sa-
vırdı. O Məqəddəs kitabları bir jana atır. İskən-
dərnaməni isə bəyuk bir həvəslə oqujurdı. Mən hələ
o vaxtdan onun belə olaçaqlığını dısunurdum.

Q o ç a M o o r

Ah.. mənim umudlarım! Mənim umudlarım!..

F r a n s

O zaman siz dejidiniz ki, onun yrəji genişdir.
O bəyuk bir qahraman, bəyuk bir adam olaçaqdir.
Bujurunuz ata. Bu da sizin bəyuk adamlığınız. Ola

bilər ki, bir azdan siz onu xəlvət meşələrdə jataq
salan və bytyn joldan keçənlərin jykuny jungylləş-
dirən bir ordunun qomandanı gərəçəksiniz. Ata,
Ata.. jalvarıram siz də bu gyndən calıbsınız ki, ad-
nız dəjşdirəsiniz. Joqsa oqlunuzun şəklini gərəi
bytyn xırda coşuqlar və bytyn hamballar belə sizi
barmaqla gərəçəçəklədir.

Q o ç a M o o r

Ah mənim insafsız balalarım. Siz mahir bir
nişancı kibi hər bir oqlunuzu mənim yrəjimə sau-
cırıbsınız...

F r a n s

Gəyrsynuzmy ata. Mən də aqlı sözlər da-
nısa bilərəm. Siz həmişə Qarlı diziniz ystundə
oturdub oqsajırdınız. O sizin yzunuz cırmaqla-
jırdı. Mənə isə həmişə quru, sojuq, jonunmamış bir
adam kibi baqırdınız. İndi nətiçəsini gəyrunuz. Mən
ölyb gedərəm. Namə məni unudar. Sizin oqlunuzun
şəhrəti isə gyn cıqandan gyn batana bytyn dınja-
ja jajılaçaqdir. Ulu jaradan. Sənə minləçə təşək-
kyr edirəm ki, quru, sojuq və jonunmamış Frans
əz qardaş Qarlı bənzəməjir.

Q o ç a M o o r

Baqısla məni oqlum! Mən janylmışam. Qarlın
əliyə mənim ysun göz jası gəndəran allah sənin
əlinlə o göz jasıların qurudaçaqdir.

F r a n s

Mən o göz jasıların qurudaram ata. Sənin hə-
jatını uzatmaq ysun mən hər bir şeyi, öz həjatını
belə fəda etməyə hazırəm. Siz ata mənə inanmış-
sınız?

Q o ç a M o o r

Allah səndən razı olsun Frans. Mən səndən coq
razıjam.

F r a n s

Ataçan. Indi orasъnъ mənə dejiniz ki, siz belə bir oqula, Qarla, oqlum deməsəjdiniz xoşbəxt olmazdъnъzъmъ?

Q o ç a M o o r

Sus! sus Frans. Uzaqa getmə. İlk dəfə anasъ onu mənə verəndə mən onu juqarъ qaldыrъb dedim ki: «Mən dъnjada ən xoşbəxt bir adamam»...

F r a n s

Lakin indi siz ən jaramaz bir adama raxыlъq edirsiniz ki, o Qarыn atasъ dejildir. O sizin həjatъnъzъ zəhərləjəckdir.

Q o ç a M o o r

Indidən mənə səksən jaşъ bir qoçaja dөndərmişdir.

F r a n s

Görymъsynuz ata! indi belə bir oqulu siz bir jolluq oqulluqdan pozsanъz nə olar?

Q o ç a M o o r

(diksinarək)

Frans! Frans! Sən nə danъsъrsan?

F r a n s

Bu vaqtadək o sizin ucyn göz bəbəji idi; lakin inçildə dejilir ki: «Gөzyn səni aldadъb jaman bir jola ararъrsa onu qorar at». Allah divanъna taъ gөzlə getmək, iki gөzlə çəhənnəmə getməkdən daha jaqъdъr.

Q o ç a M o o r

Sən istəjirsən ki, mən öz oqlumu lə'nətlə oqulluqdan cъqarъm.

F r a n s

Əstəqfurulla! Allah eləməsin! Onu sizə kim de-jə bilər? Ançaq siz oql kimə dejirsiniz? Sizdən hə-jat alъb sizin həjatъnъzъ qъsaltmaqda cəlbəşən bir adama, siz oqulmu dejirsiniz?

Q o ç a M o o r

O doqrudur! O doqrudur Frans

F r a n s

O, dъnjada hər bir şeji, nəslimizin təmiz adъnъ, sizin atalъq məhəbbətinizi, sizin həjatъnъzъ belə bir dəqiqəlik səhvətinə fəda etməjə hazыrdъr. Hələ jaxъş ki, siz varsъnъz. Siz olmasajdъnъz və o bu ucъsuz, bucaqsъz məmləkətin aqasъ olsajdъ nə edərdi? Siz bir divar kibi onun əxlaqsъzlyqъnъn qabaqъnъ kəsmisiniz. O hər bir dəqiqədə sizin ölymunyuz istəjir. O istəjir ki, qabaqъnda duran bu hasar sөkylъsyn. Belə bir adama da siz oqulmu dejirsiniz?

Q o ç a M o o r

O nankordur—ançaq hər halda o mənim oqlumdur.

F r a n s

Jaxъş oquldur ki, hər dəqiqədə öz atasъnъn aradan qalqmasъnъ istəjir. Sizin ona qarşъ bu mərləhmətiniz onu daha da qudurub hərəkətlərini doqruldu. Gynah onun yzərindən qalqъb sizin yzərinizə dъsyр.

Q o ç a M o o r

O doqrudur! O doqrudur Frans!

F r a n s

Sizin məhəbbət və mərləhmətiniz onu tevbə və niçat jolundan uzaqlaşdыrъr. Gөjlərin verdiji bir əmanəti həmişəlik məhy etməjə bir atanъn ixtifarъ varъmъdъr? Dъşynunuz ata. Siz bir necə vaqt onu öz başъna buraqъb ehtijaç icərisinə atsanъz, o bəlkə də doqru jola qajъdar.

Q o ç a M o o r

Mən ona jazaram ki, mən artыq ona əl uzatma-jacaqam. Onun yzynə baqmaqacaqam.

F r a n s

Baq bu jaxъş.

Q o ç a M o o r

Jazaçaqam ona ki, adam olmađyqça mənim gəzümə gərynməsin.

F r a n s

Belə bir məktub ona kəmək edər. Onu dyzəl-dər. Ançaq bu gyn jazaçaqsənyz sabah gəlib jalvaraçaq. Siz də baqyslajaçaqsənyz. Sabah isə jənə də əxlaqsız arvatlaryn qojnuna girib sizin zəiflijinizə gyləçəkdir.

Q o ç a M o o r

Joq, joq... elə iş ola bilməz. Mən hələ bu saat ona jazaçaqam.

F r a n s

Baqyslajənyz ata. Bir söz də demək istəjirəm. Siz coq aqyqlanmışənyz. Mən qorquram aqyqdan elə aqyr sözlər jazarsənyz ki, onun yrajini sındırrar. Siz bu işi mənə tapşırsənyz daha yaxşy olmazmı?

Q o ç a M o o r

Ola bilər Frans. Sən doqru dejirsən. Onda sən əzyn jaz...

F r a n s

(tez)

Deməli siz razysənyz?

Q o ç a M o o r

Jaz ona ki, geçələri mənim gəzümə juqu getməjir. Aqlamaqdan gəzlərimə tor enir. Ançaq elə jaz ki, coq inçiməsin.

F r a n s

Ataçan bəlkə siz bir az uzanəb diñçəlmək istəjirsiniz?

Q o ç a M o o r

Jaz, jaz Frans. Ançaq təkrar edirəm elə jaz ki, coq inçiməsin! (*Dysynarək gedir*).

F r a n s

(*aqy bir gylyslə onun ardənça baqaraq*)

Sakit ol qoça, sakit ol! Sən bir də onu baqyına basəb bir çan kibi quça bilməjəçəksən. Bərk dajan Frans! Qoçanəny sevimli oqlu aradan səqəb. İndi jol aqyqdyr. Ançaq bu kaqyz parcalarynəny jəqəb atmaq lazəmdyr. Bırdən biri gəlib gərəg və mənim jazym tənyar. (*Kaqy parcalaryna baqaraq*). Artyq bu dərd; qoçanəny əzynu də tezləklə əz jərinə gəndərəçəkdir. İndi birçə şey qalyr. Qarly Amalitanəny yrajindən qorarmaq Mən qoraram. Amalya Qarly sevir. Onun çanəny Qarlyn əlindədir. Mənim təbiətdən narazə olmaqda ixtijarym vardy. Ne yəyn anaməny qarnəndan birinci mən səqmədm? Ne yəyn təbiət mənə belə cirkin jaratdy? Elə bil mənə jaradəkən nə ki, xərym-xəryda (tə-təkynuty) var hamənyəny jəqəb mənə jarəşdərmişdyr. Bu əjri qarqə burnu, bu zənçi dodaqlary, bu cərəlmis, bərəlmis Qjottentot gəzləri mənim nəjimə lazəmdy. Elə bil bytynt millətlərin jaramaz parcalarynəny jəqəb mənəny yəyn xəmir joqurmuşdyr. Ne yəyn jaramaz təbiət Qarla hər şey vermış, mənə isə hec bir şey verməmişdir?

Joq! Joq! Bu doqru dejildir. Bunlaryn hamənyəna qarşy təbiət bizə oql və idrak vermışdir. Dyşyn, jol tap! Həjatda söz gəçlynyndyr, haq isə qələbə salanəny. Jaxşy ad, namus, viçdan, bunlar hamənyəny anlamazlary aldatmaq, qorqutmaq və gəzlərinəny jummaq yəsyndyr! Biri dejir bu sənəni qardaşəndyr. Bir qandan tərəmisiniz. Biri dejir bu sənəni atandyr zəlmət cəkib sənəny dnyjajə gətirmışdir. Ona gərə də o sənəny yəyn myqəddəs olmalıdyr! Ne yəyn? Ne yəyn? Kim ondən xahış ətmışdi ki, mənə bu dnyjajə gətirsin? Biri əzy yəyn keif cəkəçək, minnət isə bojnuma dyşəçəkdir. Joq mən belə sarsaq mahnylara ujaçaq bir coquq dejiləm. Bərk dajan Frans! Həjat qo-

saqlarındyr. Mən hakimiyyət yolunda bitən hər bir şeyi kökündən qoparıb ataram. Mən aqalıq və həkimdarlıq istəmirəm. Doğruluqla mənə düşməyən hər bir şeyi; mən zorla qoparıb almaqda cəsarətlənirəm. (*Gedir*).

İKİNCİ GÖRÜNYŞ

Saqsonja hydudunda bir meyxana

Qarl Moor kitab oqujur Spigelberq işə masə kənarında oturub düşünyr.

Q a r l M o o r
(*kitabə ertərək*)

Mən Plutarxın böyük adamlar haqqında jazdıqlarını oqujanda bu mirdar myrəkkəb əsrinə nifrət edirəm.

S p i g e l b e r q
(*istəkəni onun qabaqına qojur və özy icərək*)

Onda əzizim sən Jusif Zylefxa hekajəsini oqu.

Q a r l

Prometej göjlərdən myqəddəs bir od gətirmişdi. O od sənmişdyr. İndi də adamlar qanifoldan od səqarirlər. Halbı ki, bu jalansız odda bir pəriqəs belə jandırmaq olmaz. Səcanlar Herqules qalasına dərmasan kibi xərda adamlar da böyük adamlara sataşirlər. Axmaq bir fəransız keşis dejir ki, bytyn dnyjany fəth edən böyük İskəndər davsan kibi qorraq imiş. Ölymçyl vərəmli bir professor, qyvət və qydrət haqqında leqsija oqujur.

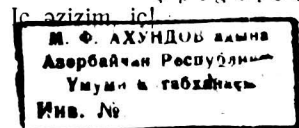
S p i g e l b e r q

Mənə baq. Sən gəl hələ Jusif Zylefxanın oqu.

Q a r l

Doqrusu bu alcaq qastratlar əsri, kecmişlərin qahrəmanlıqları cənjəlib gəjsəməkdən başqa hec bir şey başarmajyr... Biz ancaq kecmiş qahrəmanlary turşuja qojub onlardan drama jazmaq başarıbız.

S p i g e l b e

də coqalır. Adam sığıldırqca bərkisir, güclənir. Mənə elə gəlir ki, tale' mənim jolumu kəsməklə mən-dən bəyuk bir adam jaratmaq istəjir.

Q a r l

Doqrusu mən bir bilməjirəm ki, bundan artıq cəsarət bizim nəjimizə lazımdır?

Ş p i g e l b e r q

Sən bir get Parisə, Londona, gər orada adamlar nələr edirlər. Onların ustalıqların gərəndə adamların uğrını asırlar. Özgənin jerinə elə qol cəkirlər, baqlı daxılın asarın sındırır var-joqunu elə ararlar ki, adam mat, mətəl qalır. Sən bunların hamısını gəl məndən soruş. Məndən öjrən. Mən namus adına aqlıq cəkənləri lar dar aqlıqından asarım.

Q a r l

(pərişan bir gorysla)

Mənə baq Şpigelberq! Olmaja sən bunların hamısını təcyrədən kecirmissən?

Ş p i g e l b e r q

Joq. Sən mənə inanma. Mənim başımda bəyuk fikirler qajnaşır. Mənim kəlləm bəyuk planlarla doludur. Mən hələ indi aylıram və düşünyəm ki, mən nəjəm və nə olaçaqam.

Q a r l

Mən hec şybinə etməjirəm ki, sənin kəllənin vintləri boşalmışdır. Ona gərə də bejnin laxlayır.

Ş p i g e l b e r q

Qoj mən istəjimi eləjim, o zaman hamısı bir səsle baqlırlar. Şpigelberq! Şpigelberq. Sən çadugərsən. Gyn sığandan dutub gyn batana kimi Şpigelberqin adı bytyn dillərdə gəzəcəkdir. Siz hamınız qorqaq davşanlar kimi evdə qalır paslanaçaqsınız. Şpigelberq isə qanat carır səhrət fəzalarda

na ucaçaq və dnyjada ölməz, unudulmaz bir ad qazanaçaqdır.

Q a r l

Xoş gəldin əzizim! Jaxşy yol! Sən get murdar qara şalbanlarla səhrətin ən jüksək nöqtələrinə dərmaş. Mən isə atamın gyl baqlarında öz Amaljamın açısında başqa bir səadətlə jajaçaqam. Hələ keçən həftə atama məktub jazıb məni baqlıslamaşın rıça etmişəm. Özy də hec bir şey gizlətməjib asıq jazmışam. Sənimijət hər bir gynahı baqlıslatdırar. Saq ol Moris! Biz bir daha gorysməjəcəjik. Posta gəlmişdir. Jəqin atam mənə jazaçaqdır ki, məni baqlıslayır. Məktub artıq səhrin qarılmasına çatmışdır.

(Şvejtser, Qrimm, Roller, Süfterle, Ratsman icəri girirlər).

R o l l e r

Siz bilirmisiz ki, sizi aqlarlar. Sizin həjaty-nyz qorqu altındadır?

Q a r l

Qoj nə olaçaq olsun. Mən qorqmağram. Ançaq Şvarts kim gormüşdür? Mənim ucun onun adına məktub gəlmişdi.

R o l l e r

O səni coqdan aqlar: gərək ki, sənə bir məktub vermək istəjirdi.

Q a r l

Haradadır, o haradadır *(getmək istəjir).*

R o l l e r

Hara gedirsən! Biz onu buraja gəndərdik. Sən ditrəjirsən?

Q a r l

Joq, mən ditraməjirəm. O məktub dostlar. Siz də mənimlə birgə sevininiz. Mən dnyjada ən xoşbəxt bir adamam.

(Şvarts icəri girir).

Q a r l

Şvarts. Mənim qardaşım *(ona tərəf qacaraq)*
məktub.. məktub haradadır?.

Ş v a r t s

(məktubu verir; Qarl tez acıb oqujur).
Sənə nə oldu? Sən sarp-sarğ sarardın!

Q a r l

Məktubu mənim qardaşım jazmışdır.

Ş v a r t s

(Spigelberqi göstərərək)

Buna nə olmuşdur?

Q r i m m

Göryunur bejini jerindən ojnarmışdır! Əz-özünə
dajandıb əl-qol atır.

Ş u f t e r l e

Onun başına hava gəlmişdir. Jəqin ki, şejr
dejr.

R a t s m a n

Spigelberq! Ej Spigelberq! Şejtan oqlu şejtan
eşitməjr ki.

*(Spigelberq hec bir şejr eşitmədən bir künçdə daja-
nıb öz-özülə danışır, kibi dışynur. Birdən baqırbıb
Şvejtserin boqazından jıpbıbr. Şvejtser sakit bir
göryşlə onu itələjib Spigelberq jıqıblır. Bu aralıq
Qarln əlindən məktub dışyr).*

(Qarl bajıra qacır. Hamıda bir hejrət).

R o l l e r

(onun ardınca)

Qarl! Haraja gedirsən! Moor! Sənə nə ol-
muşdur?

Q r i m m

Ona nə oldu? Uzy mejit kibi sarp-sarğ sarar-
mışdır.

Ş v e j t s e r

Göryunur məktubda jaxş xəbər jazılmışdır! O
məktubu bəri ver görym.

R o l l e r

(məktubu jerdən qaldırıb oqujur)

«Bədbaxt qardaşım!» əvvəli jaxş başlanıbr!
«Mənə ərər edilmişdir ikiçə kəlmə ilə sənə jazılm
ki, bytun umudların fajdasızdır. Atam dejr ki, qoj
əxlaqsızlıq onu haraja syrykləjirsə gətsin. Atam
dejr ki, qoj o aqlamaqla, ajaqlarına qaranıb göz
jış təkməklə baqıslanaçaqlına umud etməsin. Mə-
nim mərhəmətim ona ançaq saraj ambarlarından
birini verə bilər. Dejr, o mənin gözyinə göryunursə
bu qaranlıq ambarda syryjəçək, tykləri qartal qan-
adına, dırnaqlar qış sajnıqlına dönəcəkdir. Bun-
lar onun öz sözləridir. O məktubu bitirməji mənə
amr edir. Həmişəlik əlvıda! Mən sənə aqıbram!

Frans fon-Moor».

Ş v e j t s e r

Nəjə. Jaman qardaş dejidir. Aqzından bal to-
kylyr. Adı da jaxşdır «Frans» deməli fıryldaqr.

S p i g e l b e r q

(javaşca onlara janaşaraq)

Siz bir parca cörək, bir qab su ystyndə deji-
sirsiniz, dejlmi? Gəzəl həjatdır! Mən isə sizə baş-
qa bir şeji təklif etmək istəjirəm. Sizə necə jöl de-
mişəm ki, mən sizin hamınyız fikrini cəkməli ola-
çaqam?

Ş v e j t s e r

O qojun kəllə-pacası orada nə laqyldajır?
Uzun qulaqın birisi bizim hamınyız ysun fikirləş-
mək istəjir.

S p i g e l b e r q

Siz hamınyız davşansınyız. Sizdə bojyk bir işə

atılmaq ucun çəsərət joq! Намьнъз ақсақ бир дав-
сан, colaq бир itsiniz.

R o l l e r

Jaxşь. Səzьmyz joqdur. Qoј sən deјən olsun.
Ançaq sənin gəstərəçəјin јol bizi bu јaramaz vəzij-
jətdən qurtara bilərmi?

Ş p i g e l b e r q

(bir vyqarla gylərək)

Aхmaq, sarsaq! Bu vəzijjətdən qurtara bilərmi?
Ha, ha, ha! mən deјən јol ilə getsəniz siz hamьnъz
bir qаhraman, bir baron, bir qnjaz, bir allah ola bi-
lərsiniz. Mən sizə sərirəm ki...

R a t s m a n

Jaxşь bu xeјr iş ucun nə etmək lazьmdьr?

Ş p i g e l b e r q

Hec bir şey! Hec bir şey lazьm deјildir. Ançaq
bir çəsərət lazьmdьr. Kəllədən beјindən keçəu işləri
mən öz boјnuma gətyryb mən deјirəm yrəkli olu-
nuz! Qocaq olunuz! Şvejtser, Roller, Qrimm, Rats-
man, Şuffterle qocaq olunuz!

Ş v e j t s e r

Qocaqlyq? İş ona qalьrsa mən lap ajaq jalьn
çəhənnəmdən keçəgəm.

Ş u f t e r l e

Mən lap dar aqaçьnьn dibində əzrailin əzilə də-
јyşəgəm.

Ş p i g e l b e r q

Baq. Mən də hələ onu deјirəm! Elə isə qulaq
asьnъz. Sizin damarlarьnъzda azaçьq da olsa Al-
man qanь varsa, gedək Bohemja meşələrinə, orada

bir quldur dəstəsi dьzəldək və nə var hamьnъz gəz-
lərinizi bərəltmisiniz? Gərynyr çəsərətiniz birdən-
birə səndy?

R o l l e r

Sən coq gəzəl natiqsən. Əzyn də dar aqaçьn-
dan başqa hər şey dьsynьmysən. Ançaq hər halda
bizim başqa bir cьqaçaq јolumuz joqdur.

Ş p i g e l b e r q

Jol? Sizin başqa hec bir јolunuz joqdur. Joqsa
siz bərc dustaqьnda oturub qijamətə kibi keјflən-
mək istəјirsiniz? Bel. kyrək, xьş, jaba, diləncilik,
dustaq, dar aqaçь siz ançaq bunlarь intixab edə
bilərsiniz. Bunlarь secə bilərsiniz. Istəјirsiniz seciniz!

R o l l e r

Aqtarsanъz, Şpigelberqin sozy bir dərəçəјə qə-
dər doqrudur.

Ş v e j t s e r

(qalqub Şpigelberqə əl verərək)

Moris, sən bəјyk bir adamsan ja da kor bir don-
quz təsadyən palьt qozasь tarmьşdьr.

R o l l e r

Doqrularь oqrujə cəvinnək ucun sən mahir bir
vaizsən Şpigelberq.

Ş v e j t s e r

(Şpigelberqin cijninə vuraraq)

Jaxşь plandьr Şpigelberq! Coq gəzəl plandьr!
Aj uşaq, kimi durub gəzkəјirsiniz?

Ş v a r t s

Moris! Sənin planьn mənim də dəşymə јatьr.

Ş u f t e r l e

Lə'nət sənə kor şeytan deјəsən mən əzym də hə-
lə o fikirdəјəm. Moris. Mən kecdim sənin bajdaqь-
nьn altьna!

R a t s m a n

Sən fəvkar bir müqənni kimi mənim ərəjimdə-ki çanavar—mənim vicdanıym ujutdun. Mən səninləyəm Spigelberq!

Q r i m m

Kim coq versə mən ondanam. Ver əlini Moris!
Biz dyzəlişdik.

R o l l e r

Svejtser sən də qoşuldun? İndi ki elədir vur gəlsin. Əlimi sənə verirəm ərəjimi sejtana.

S p i g e l b e r q

Адънъ исə ulduzlara, gedək joldaşlar.

R o l l e r

Дажанъ! Нараја гедирсиниз? Јѣртѣсь hejvanlara belə, bir başçь, bir ataman, aqьllь bir baş la-zyndьr!

S p i g e l b e r q

Нə боş-боş даньсьрсан? Ардымча joldaşlar!

R o l l e r

Дажан dejirəm sələ. Hurrirjətin də bir hakimi olmalıдыr. Roma və Sparta, başçьlyqdan məhv o-дular.

S p i g e l b e r q

(jalmanaraq)

Elədir joldaşlar! Rəllər doqru dejir. Ançaq o baş aqьllь bir baş olmalıдыr. Anlaјrtьmsьnz? Sija-sət bilən, inçə dьşynusь bir baş olmalıдыr. Ançaq bu fikir kimin başьna gəlmisdir. Əzynuz dejiniz. O baş inçə bir sijasətci başь dejilmidir?

R o l l e r

Əgər o razь olsajды, azacьq da olsa mən onun razь olaçaqьna umud edə bilsəјdim... joq o hec bir zaman razь olmaz.

S p i g e l b e r q

Ne ycyn razь olmajьr? Cekimmə Roller! Асьq de. Doqrudur. Bu cətin işdir. Ançaq bəlkə də razь olaçaq.

R o l l e r

O razь olmazsa hər şey məhv olub gedəcəkdir. Qar! Moorsьz biz çansьz bir çəsəd kibijik.

S p i g e l b e r q

(hiddətlə ondan uzaqlaşaraq)

Ахмақьн biri ахмақ!

(Qar bir hejəçanla icəri girir və sinirli addımlarla gəzinərək əzy-əzynə).

Q a r l

İnsanlar! İnsanlar! Timsah qanımdan torəjən ja-lancь, jьrtьсь, iki yzly insanlar! Sizin gözləriniz su: ərəjiniz dəmirdir. Dodaqlarьnyьzda opьs, əlinizdə ərək dələn bьsaq. Şirlər, pələnglər öz balalarьnyь saq-lajьb bəsləјirlər. Qarqalar belə öz balalarьna çəsəd daşьjьrlar; lakin o... Mən jamanlyьqaj dajanmaqə öi-rəşmişəm. Асьqьly dьşmən ərəjimin qanьnyь damçь-damçь zəhərlədikçə mən gylərəm... və lakin qan sevgisi, ata məhəbbəti аь bir nifrətə çevrilirsə... o zaman artьq hər bir şeyə son. Mənim ər ərəjim od olur, quzu təbiətim çanavar!

R o l l e r

Mənə баq, Qar! Moor sən neçə bilirsən! Bir atanьn dustaqьnda bir parca quru cərəјə göz tik-məkdənsə qacaqьlyьq həјatь daha jaxşь dejilmidir?.

Q a r l

Ne ycyn mənim ərəjim insan əti jeјən bir pə-ləng gəјsьndə dejildir? Buna kini ata məhəbbəti deјə bilər? Məhəbbətə qarşь məhəbbət beləmi olur? Mən tevbə edirəm, o isə mənə баqьslamaq istəmə-jir. Ox əgər mən byтын dənizləri zəhərləјə bilsəј-dim, o zaman byтын insan nəslі byтын bulaqlardan olьm zəhəri icərdi!

R o l l e r

Mənə baq Moor, gər sənə nə deyəm!

Q a r l

Joq, bu ola bilməz! Bu juqdur. Xəjaldır. Xyl-jadır. Mənim jalvarıqlarıma jırtıqlar belə aqırdır. Ox əgər mən bytyn jırları, gəjləri, dənizləri isjana saqırsın bu vəhşi insanlıq, bu jırtıq çana-var nəslinə qarşı vuruşa qaldıra bilsəydim!

R o l l e r

Moor! Sən bir qulaq as gər sənə nə deyəm.

Q a r l

Uzaq! Uzaq məndən! Sən də bir insan deyəlmisən: səni də qadın doqumamışdır mı? Mən onu nə qədər sevirdim. Dünjada hec bir oqul öz atasın bu qədər sevə bilməz. Jyz min həyatım olsaydı mən onun jolunda əsirgəməzdim. (*Aqıqlı aqıqların jərlə vurur*). Ox əgər bir adam mənə bir xəncər versəydi, və bu jırtıq insan həyatın qəlbinə saplayıb sa-qalmaz bir jara acmaq əjrətsəydi, o mənim dostum, mənim mələikəni, mənim allahım olardı. Mən ona pərəstis edərdim!

R o l l e r

Biz də sənin ucun o dostlardan olmaq istəyirik. Sən ançaq qulaq as Moor!

S v a r t s

Gedək bizimlə Bohemia meşələrinə! Orada qa-caqlar dəstəsi dözəldək, sən də... (*Moor iti bir ba-qışla ona baqaraq*).

S v e j t s e r

Sən də bizim başcımız ol! Biz səni ataman secirik!

S p i g e l b e r q

(*hiddətlə qresloja atblaraq*)

Jaramaz quallar!

Q a r l

(*Rollerin əlini dutaraq*)

Roller sənə bu fikri kim əjrətdi? Bu sənin fikrin deyəldir. Bu fikir sənin insan yrajındən doqumamışdır! Mən ölməyin dəhşətinə and icirəm ki, biz bunu edirik! Biz bunu etməliyə! Bu fikir hərmət ediləcəkdir bəyək bir fikirdir. Qacaqlar... qatillər... mən sizə ataman olaçaqam!

H a m b s b

Jaşasın ataman!

Q a r l

Mənim gözlərimi sanki qəlb bir pərdə örtmüşdü! O birdən-birə səkilyib parcalandı. Mən əqlisiz, şyursuz bir axmaq kibi jənindən bir qəfəsə çan atırmışam! Qacaqlar! Qatillər! Mən bu sözlərlə bytyn qanunlar əjaq altına salıb tərdaşırım. Mən aqamlar insan olmaq saqırsın onlar mənə insan yrajını dondurdular. J Artıq sən məndəki insan məhəbbətinə! Uzaq məndən insan yrajı... artıq mənim atam joqdur. Mən yrajındəki sevgi və məhəbbəti qorarıb atıram. Bir zamanlar sevdijim hər bir seji unutmaq çan və ölmə mənə əjrətdər.. Qət' olundu! Bu gündən mən sizə atamanam! Bunden sonra kimin odu oym saqmaqda daha amansız olursa sahlara laşq mykafat alaçaqdır. Jırtıqlar dört janına. Gələcək ölmə-dirim vuruşunda mənə sadıq və tabe olaçaqlar and iciniz! Qoq and icənlər saq əllərini qaldırsınlar!

H a m b s b

(*saq əllərini uzudaraq*)

Biz sənə sadıq və tabe olub həyatımız əsirgəməyəcəyimizə and icirik!

Q a r l

Mən də qorqmaz bir ataman kibi sizi qorumaq ucun həyatımız əsirgəməyəcəyimizə bu saq əlimlə and icirəm! Onu da biliniz ki, qorqanlar, tərəddüd

edənləri və gerijə qacanları mənim bu saq əlim çansız çənəzəyə dəndərəçəkdir. Mən özüm də андымь pozaçaq olursam bu çəza mənə də verilmişdir.

(Spigelberq hiddətlə gəzişir).

Н а м ь с ь

(öz papaqlarını gəyə ataraq)

Jaşasın ataman!

Q a r l

Artıq gedək! Ölümdən qorqmağınız. Намыны həyatə dönməz, dejişməz müqəddərətə bağlydyr! Harada olsaq ölym istədiji vaqt bizi tərəcədyr. Dər açaşy, çəllad bəcaşy və ja jumşaq jataqlar... ölym ucyn fərqi joqdur. Bunların birində bizim sonunuz gələçək, həyatımız bitəcəkdir!

Н а м ь с ь

Jaşasın ataman! *(deyə gedirlər).*

Ş p i g e l b e r q

(onların ardnıça baqıb bir qədər sykutdan sonra)

Sənin dyzəldijin sıyahıda bir ad buraylymışdyr. Zəhər... Sən onu unuttun. *(Gedir).*

У С У Н Ч Ы Г Ө Р У Н У Ş

Фон-Моорун сараында.

Frans, Amalja.

F r a n s

Sən Amalja mənə baqmaq istəməjirsən? Sənin gözlerində mən ata lə'nətilə damqalanmış bir adandıdan daha jaramazmışam?

A m a l j a

Uzaq məndən! Bəs ata yrəjinin sonsuz mələbət və mərhəməti nə oldu. O öz oqlunu jərtəşy çənarların ildyrycy pənçəsinə təslim etdi! Təkcə olan bir oqula qarşy belə yrəksiz bir rəftar!

F r a n s

Bu vaqtdək mən elə bilirdim ki, onun iki oqlu vardy.

A m a l j a

O ançaq sənin kibi oqulların atası olmaq lajlydyr. Sən mənə acıq səjlə. Nə ucyn öz qardaşyna jazlyqyn gəlməjir... Sən jərtəşysən. Sən onu gormək istəməjirsən. Məni isə? Sən mənə də nifrət edirsən?

F r a n s

Amalja! Mən səni öz həyatım qədər sevirəm!

A m a l j a

Səndən birçə xahişim vardy. Məni sevirənsənsə əməl etməkdən bojun qасыrmazsan?

F r a n s

Mən öz həyatımy belə verməkdən bojun qасыrmaram!

A m a l j a

Elə isə mənim xahişimə sən asanlıqla əməl edə bilərsən. *(Bir vyqarla).* Mənə nifrət et! Mən yrəjimdə Qarlın eşqini gəzdirirəkən sənin mənə nif-

rət etdijini düşynünçə utanıb qızargram. Sən bu na söz verirmisən? İndi isə get məni tək burax.

F r a n s

(*jaqonlaşaraq*)

Sən Qarlı coq sevirdin Amalja. O sənin bytyn yrəjinə hakimdi.

A m a l j a

(*aralanaraq*)

Mən öz eşqimi gizlətməjirəm bytyn dynjaja qarşə acıq dejiyəm ki, mən Qarlı sevirəm.

F r a n s

Ejlə bir sevgijə qarşə belə bir mükafat vicdansızlıqdır! Belə inçə bir eşqi səjməyib onu unutmaq...

A m a l j a

(*çoşaraq*)

Nəçə? Unutmaq? Məni unutmaq?

F r a n s

Amalja sən ondan ayrılyrkən ona briljant bir yzyk vermişdin dejiymi? O sənin yrəjində cıyrılan sevginin əbədi nişanəsi idi. Orası da var ki, çoşqun bir gənç əxlaqsız bir qadın fısunkar işvələrinə qarşə dajana bilməzdi.

A m a l j a

Mənim yzyjymy? Əxlaqsız bir qadına?

F r a n s

Janında bir şey joqkən ondan başqa nə verə bilərdi.

A m a l j a

Mənim yzygumy? Əxlaqsız bir qadına?

F r a n s

Əvət Amalja. Coq təəssyf ki, ejlədir! Ejlə bir yzyk mənim barmaqımda olsajdı. Əzy də Amaldan... onu məndən əlym belə qopara bilməzdi.. Sən

aqlajırsan Amalja. Ox əgər sən hər bir şeyi bilsəydin və ja onun əzyyny olduqu halda gərsəydin!

A m a l j a

Nə halda?..

F r a n s

Joq Amalja! Məndən hec bir şey sorma! Səndə mələk yrəji vardır. Ancaq məndən hec bir şey sorma! (*Sankə öz-əzyne*) jaryn əbədiyyət pərdəsi cəkilib. Bu rəzaləti gözəldən gizlədəydi! Janaqlar solmuş, sararmış, burun əjilmış, gözələr cuqurlaşmış, yzyynun symykləri birər-birər sıqymışdır. Bytyn bədəni əsim-əsim əsir... Onun dodaqlar təun juvasdır. Doqrudur zahiri cirkilik ucun kimsəni danlamaq olmaz; ancaq əxlaqsızlıq insanın təbiətini də pozursa;... Onun bədənilə barabar rıflu da aqsamaq başlajırsa...

A m a l j a

(*sevinərək*)

Bunların hamısı jalandır! Qarlı hec bir zaman belə ola bilməz!

(*Frans bir qədər düşyndykdən sonra dənyb getmək istəyir*)

Haraja? Joqsa əzyne öz rəzalətindən utanıb qacırsan?

F r a n s

(*əllərilə yzyyny örtərək*)

Məni səjlətmə Amalja! Səjlətmə məni! Qoq mən öz göz jaşlarımda boqulum; mərhəmətsiz ata! Mən gedib onun ajaqlarına qarapasaqam. Qoq o öz lənətini mənim başıma jaqıdır. Qoq mirasdan məni məhrum etsin! Təkçə məni! Mən hər şeyə razıyam. Əz qanımı, həyatımı, hər bir şeyi...

A m a l j a

(*onun bojnuna sarblaraq*)

Mənim Qarlbmьn qardaş! Əziz və mehriban Frans.

F r a n s

Amalja! Mənim qardaşım bu qədər dənmiş və doğru bir yrəklə sevdijin ucyn mən səni sevirməm. Mən sənin möhəbbətini sənəmaq istəyirdim. Bu əzyntylər, bu göz yaşlar mənim ucyn joq dejidir. Bizim yrəjimiz həmişə bir-birinin ayrılmaz dostu olmuşdur!

A m a l j a

Joq, joq hec bir zaman!

F r a n s

Zahiri fərqi bizə bizi bir-birimizdən seçmək olmazdır! Bizim istəyimiz və diləyimiz də həmişə bir olmuşdur. O qəzəl gyly bytyn cıcəklərdən coq seviridi. Mənim ucyn qəzəl gyldən gözəl bir cıcək joqdur. O musiqini coq seviridi. Bytyn kainatın hərəkətini gərən ulduzlar mənim ucyn şahid olunuz! Siz gəcələrini sykutu icində inlətdijim tellərin tərənnymyny nə qədər dinləmişiniz? Bizim hər ikimizin sevgimiz də gözəl bir vuyçuda bağlanmışdır. Sən jənə də sybhəmi edirsən Amalja? Bir sevginin coquqlar bir-birinə bənzəməzmi Amalja? (*Amalja hejrət edir*). Sakit bir jaz gəcəsi idi. Sabahı Qarlı Leipsiqə jola düşəcəkdik. O məni baqcaja, həmişə oturub sevişdijimiz jərə aparadı. Hər ikimiz dinnəz oturduq. Coq oturduq. Nihajət o mənim əlimi dutub javaşdan aqlajaraq dedi. «Mən Amaljanı həmişəlik tərək edirəm. Səbəbini əzym də bilməyirəm. Ancaq mənim yrəjimə danmışdır. Əziz qardaşım, Qarlı bir də qajətmazsa sən onun ucyn Qarlı əvəz et. Onu sev və tək buraqma!» (*Diz cəkylb bir hərərətə Amaljanın əllərini əpərək*) O ar-

tıq hec bir zaman, hec bir zaman qajətmajacaqdır. Mən and icib ona söz vermişəm!

A m a l j a

(*cəkilərək*)

Xain! Mən səni öz sözynlə duturam! Haman o jerdə Qarlı mənə dejirdi ki, mən qajətmazsam sən kimsəji sevmə. Gəyrsənmi sən nə qədər rəzil və alcaqsan. İtil mənim gozymdən!

F r a n s

Sən məni tanımajırsan Amalja! Sən məni hec tanımajırsan!

A m a l j a

İndi mən səni coq gözəl tanıjıram! İtil gozymdən dejirəm sənə. Sən mənim dəjərli dəqiqələrini oqurladı, coq onlar sənin omryndən cəqsənlər!

F r a n s

Sən məni sevməjirsən!

A m a l j a

Mən sənə nifrət edirəm. İtil mənim gozymdən!

F r a n s

Amalja! Dajan hələ! Sən mənim qabaqında ditrəjəcəksən! Bir diləncini məndən füksək dutmaq? (*Hiddətli addəmlarla gedir*).

A m a l j a

O mənim Qarlıma dilənci dejir! Onun gejdij cəndərlər mən şahların gejdij məxmərlərə dejisdirməyəm. Onun dilənikən ataçaq hər bir baqış bəyiklərin və gycylərin əzəmətini alcağı mənəv edər. Təkylın topraq gərəksiz bəzəklər! (*Boqazəndək inçiləri qərb jərə atır*). Siz bəyiklər və gycylər! Coq bu qas-das, bu çəvahir sizin olsun. Qarlı! Qarlı! Mən onlarış da səni sevirəm! (*Gedir*).

P Ə R D Ə

İKİNCİ PƏRDƏ

BİRİNCİ GÖRÜNÜŞ

Frans fon-Moor dalaqın bir halda oturmuşdur.

F r a n s

İş coq uzun syrug. Bu jьgrammьş qoça ət parcasь olmasajdь mənim ucun geniş bir mejdан acьl-mьş olurdu. O məl'un qoça mənim jolumu kəsib çavahir xəzinələrinin qarьlarьnь yzumə ertyr. On-suz da jacьsьz janan pilətəji bir jolluq filəjib sön-dyrmək lazьmdьr. Bu qədər! Ancaq hər halda bu işi mən etmək istəməzdim. Hər tərəfdən bir goz baqьr. Nə etmək? Onu acьqlandьrmaq? Joq. Qəzəb coq tez kecir. İztirəb? Joq! Bu da uzun işdir... Kə-dər? Xajьr bu da coq aqьr tə'sir edir... Nə et-mək? Qorqu! Aha qorqu! Tapdьm. Qorqu nə edə

bilməz. Bu əzdahağa qarşь hansь bir əql, hansь bir din dajana bilər. Hec bir çərrah bьsaqь; hec bir jara, hec bir zəhər izi tara bilməz. (*Qət'ijətla*) Belə... deməli başlamaq lazьmdьr! (*German icəri girir.*) German!

G e r m a n

Qulluqunuzda hazьram!

F r a n s

German, mən səninlə danьsmalьjam.

G e r m a n

Mən diqqətlə dmləjirəm.

F r a n s

Mənin atam səni coq inçitmişdir German.

G e r m a n

Mən onun işlərini qijamətə kibi unudan deji-ləm!

F r a n s

Sən mənim coq xosuma gəlirsən German. Al bu pul kisəsini, sənə gərək olar. Mən burada aqa olsa idim bu kisa daha aqьr olardь.

G e r m a n

Sizin aqa olmaqьnьz mənim ən birinci arzьm olmuşdur. Təşəkkyr edirəm.

F r a n s

Mən aqa olsajdьm səni qьzyl icində basdьr-ar-dьm. Bilməjirəm sənə nə diyəcəkdim. Danьsdьm ja-dьmdan cьqdь. Na doqrudan sən axь bir zamanlar Amaljanь sevirdin. Jadьndan cьqnamьşdьr ki!..

G e r m a n

Lə'nət kor seçtana. Jadьma elə seçlər salьrsь-nьz ki!..

F r a n s

Mənim qardaşьm Qarl onu sənin əlindən qo-partdь.

G e r m a n

Hər halda o bu işdən xəjir görməyəçəkdir!

F r a n s

Sən ona nə edə biləcəksən?

G e r m a n

Mən onun torpaqını gəyə sovuraçaqam.

F r a n s

Sən namuslu adamsan German. Bu mənim xoşuma gəlir. Hər halda Amalja sənəni olaçaqdır! Mən sənə söz verirəm.

G e r m a n

Amalja mənim olaçaqdır! Намыны асырна
Amalja mənim olaçaqdır!

F r a n s

Amaljanı mən sənə verəcəyəm. Bəlkə sən Qarlın vəərəsəlik haqqından məhrum edildiyini hələ də bilməjirsən?

G e r m a n

(ona jaqlaşaraq)

Ola bilməz çayım! Mən birinci dəfədir ki, eşidirəm!

F r a n s

Mən sənə söz deyəm. İndi bir ildən coğdur ki, atam onu evdən qovmuşdur. Ancaq indi qoça öz işindən peşiman olmaq istəyir. Geç-tez onu aqtarıb tərəcəqdır. Onda jənə də sən German onun qulluqunda olaçaq və toj gyny onlar ıcsun qaretanın qarısını acıb örtməli olaçaqsan.

G e r m a n

Mən onu hələ oradaça boqaram.

F r a n s

O zaman atam öz mylkynun bytyn ixtijarını ona verəcək, mən isə səni bəyək bir adam etmək

istərkən özüm onun qarşısında bojun əjməli olaçaqam.

G e r m a n

(bir ehtirasla)

Joq. Mənim başımda bejin varkən siz o gyny görməyəçəksiniz! Siz o gyny görməyəçəksiniz! Ancaq nə etmək lazımdırsa siz mənə öjrədiniz.

F r a n s

German! Mən sənə ən yaxşı bir jol deyim. Get paltarını dəyis. Elə et ki, səni tanımaq olmasın. Get qoçanın janyına və dekilən ki, bu saat Bohemjadan gəlmişsən, dekilən ki, Praqa myharəbəsində qardaşymla bir jerdə olmus və onun myharəbədə vurulduğunu öz gözünlə görmüşsən.

G e r m a n

Jaxş mənə inanarlarmı?

F r a n s

O daha sənəni işin dekil! Gerisini mən özüm dəyəldəyəm! Bu paketi al evdə oqu. Nə etmək lazımi olduqu burada jazymlıqdır. Lazımi sənədlər də orada vardır. Buradan cəqanda elə kec ki, səni gərəp olmasın... daha jubanma.

G e r m a n

Jaxş mən hamıyınlə edəyəm. Mənə arqajın ola bilərsiniz. Səlamət qalınız.

F r a n s

(onun ardınca)

German işin bəhrəsi sənindir! *(Öz-özünə tək)*. Ökyz taxınlə xarmana dəşjandan sonra ona ancaq saman verirlər. Səni Amaljanın janyına dekil təjləyə gəndərmək lazımdır! *(Gedir)*.

İKİNCİ GÖRÜNYŞ

Qoça Moorun jataq odası.

A m a l j a

Neçəsiniz ata? Səlamətmisiniz! Elə də şirin jatmışdınız ki.

Q o ç a

Mən öz oqlumu juqda gəryrdym. Nə uycun məni ojatdın Amalja bəlkə də o məni baqıslajacaqdı.

A m a l j a

Mələklər kim saqlamazlar. O sizi baqıslajır. *(Sığaq bir məhəbbətə onun əlini dutaraq).* Mənim Qarlımın atası mən səni baqıslajıram!

Q o ç a

Juq Amalja! Sənin yzındəki solqunluq məni baqıslamaq istəməjir. Jazıq! Mən gənclijin bytyn sevinclərini sənin əlindən aldım! Sizin sevginiz məni nə qədər sevindirirdi. Amalja sən mənə nifrət etmə!

A m a l j a

(onun əlini əpərək)

Sizəmi?

Q o ç a

Amalja! Sən bu şəkli tanıyırmısan?

A m a l j a

Qarlı!

Q o ç a

On beş jasında ikən o belə idi. İndi jəqin ki, dəjışmiş, solmuşdur. Urəjim janır Amalja! Bu şəkli sən cəkmisən. Jadəndədirmi?

A m a l j a

Juq! juq! Bu o dejildir. Solqun bojalar onun gözlərindəki səmavi odu təsvir edə bilməz! Mənin cəkdijim şəkil coq solqundur. Ox Qarlı! Qarlı!

Q o ç a

Ah, urəjim əzilir! Mən olurgəm mənim Qarlım isə burada juqdur. Məni qəbrə qojanda o mənim çənazəm yzərində aqlamajaçaqdır. Ölym juqusunda oqul dyası beşik lajlasəndan daha şirin olur!

A m a l j a

Əvət sevimli bir adaman lajlasə altında ölym juqusuna dalmaqda səmavi bir şirinlik vardır. Bəlkə xəjallar bizdən məzarda da ajırlımajrılar! Kim bilir. Əvət Qarlım xəjalilə əbədi rahatsız ujuq. Qijaməfin əzünə kibi jatmaq... İsrail öz sejpurunu calanda juqudan ojatmaq və onda əbədi olaraq Qarlım aqlıquna atılmaq!

(Sykut. Amalja piano janənda oturub calır).

Getmə Heqtor getmə qanlı mejdana
Düşmən çoşmuş qan sovurur dert jana.
Getmə Heqtor bu hərə, son donymdyr
Getmə Heqtor dert bir janın ölymdyr.
Getmə Heqtor jollar daqdır, dumandı
Getmə Heqtor dert tərəfin düşmandır.
Ölym qurban arajır da dert tərəfi dolajır
Getmə Heqtor sənsiz mənə ancaq ölym jaraşır.

Q o ç a

Nə gözəl havadır Amalja. Oqu Amalja nə qədər mən saqam oqu eşidim.

A m a l j a .

Bu Heqtor ilə sevdijinin vidalaşmasıdır. Biz həmişə bu havanı Qarlı ilə bir jerdə oqujurduq. *(Amalja oqujur).*

Ər igitlər saqlamazlar ölym sacan mejdandan
Ər igitlər cəkinməzlər qan soveran düşmandan.
Düşman ələ silah almış jurdumuzu izləjir.
Bu gyn bənim öly jurdum məndən niçat gözləjir.
Vurus mənə əjləncədir düşman gəlir qoş gəlsin
Qoş mən ölym ancaq mənim ulu jurdum iyksəlsin.

D a n i e l
(gələrək)

Bir nəfər gəlmiş də sizi görmək istəyir, dejir ki, myhym bir xəbər gətirmişdir. Buçurursanız bu-raqşınlar.

Q o ç a

Mənə Amalja bytyn dymjada ançaq birçə xəbər lazımdyr. Öz oqlumdan bir xəbər. O gələn; bəd-baxt bir adamsa bu qarýdan pəşiman qajətmaz.

A m a l j a

Diləncidirsə tez buraqşınız gəlsin.

(Daniel gedir)

Q o ç a

Amalja! Mənə jazıqın gəlsin!

A m a l j a

(oqujur)

Bu gedişin bir ölymdyr getmə Heqtor mejdana Sən bir jana jıqlırsan. Xəncər dışər bir jana. Gynəş görməz topraq altda mənim sevgim ujujar Sənin sevən odlu qəlbini bir xəncərlə sojujar. Dışman gəlmiş xəncərinini divarlara dəjəmiş Gücly əllər mənim jurdum al qan ilə bojamş, O bir ijit vuruş gyny öz evində ujumaz Mən ölsəm də sevgim ölməz səvən qəlbim sojumaz.

(Frans, gəryşyny dejişmiş German və Daniel icəri girirlər).

F r a n s

Ata! Bu adam sizə dəhşətli xəbərlər gətirdijini səjləyir. Siz onlarə dinləjə bilərmisiniz?

Q o ç a

Mənə ançaq birçə xəbər lazımdyr. Mən ançaq öz oqlumdan bir xəbər istəyirəm. Jaqın gəl əzizim. Hər nə bilirsən danış.

G e r m a n
(səsinə dejişərək)

Qıraf! Mən jazıq bir adamam və özüm istəmə-dən sizin yrəjiniizi qıraqa q olursam mənə dərylmajımyz. Mən uzaq bir ölkədənəm. Ançaq bilərəm ki, siz Qarl fon-Moorun atasımyz.

Q o ç a

Sən bunu nədən bilirsən?

G e r m a n

Mən sizin oqlunuzu tanıjırdım.

A m a l j a

(bir qorqu ilə)

O saqımdyr? Saqımdyr? Sən onı tanıjırmısan? O indi haradadır? Haradadır? (Oradan cıbb qacmaq istəyir).

Q o ç a

Sən mənim oqlumu tanıjırdın?

G e r m a n

O Leinsiq dərylyfnununda oqujurdu. Lakin sonradan birdən-birə aradan joq oldu. Haralara getmişdir və nələr etmişdir—mən bilməyirəm. Öz de-dijinə görə baş acıq, ajaq jalın bytyn Almanjanı dolaşş bədəqə toplajır, diləncilik edirmiş. Beş aj-dan sonra Prusia ilə Məçaristan arasında myharə-bə patlad. Qarı isə sojuk Şverinin janyna gedib ona dejir: «Mən bir qahraman kibi ölmək istəyirəm. Mənim artyq nə gədəçək bir jerim vardır, nə də sevimli bir atam!»

Q o ç a

Sən mənim yzımə baqma Amalja!

G e r m a n

Prusja ordusunun vuruş bajraqımyz ona tapş-tyrlar. O da əldə bajraq Prusja ordusunun zəfər jy-

ruşuna qoşulur. Biz onunla vuruş mejdasında bir caddədə görüşüydük. O bizə öz qoça atasından, keçmiş gözəl geymlərindən və bytyn umudlarının əbədilik məhv olub heclifə gəyilməsindən danışırdı və elə danışırdı ki, bytyn caddədə aqlamayan; gözləri yaşarmayan bir adam qalmayırdı.

Q o ç a

Bəsdir! Artıq bəsdir!

G e r m a n

Səkkiz gündən sonra mydhiş Praqa vuruşu başlandı. Sizin oqlunuz bytyn orduda xariqələr göstərirdi. Janında beş bəlyk deşirdi. O isə öz jerindən təpənməyirdi. Saqdan və soldan qızmar gyllələr dolu kibi səpələnirdi. O isə olduqı jerdə dajandıydı. Gyllə-saq əlini parcaladı. O isə bəjraqı sol əlinə aldı və jenə də dajandı.

A m a l j a

(bir sevinçlə)

Jenə də dajandı. Oh Heqtor! Heqtor!

G e r m a n

Aqşam usty vuruş bitdikdən sonra mən onu aqtarıb tapdım. O jaralı bir halda uzanmış, bədərinə isə qurşun dəjməmiş jər qalmamışdı. O, bədəninə sel kibi aqan qan, sol əlilə saqlamaqda calsıydı. Saq əli isə jerindən qorpmuş torpaq gəymülmüşdü. «Mən eşitdim ki, bizim generalımız vurulmuşdur»—deyə məndən sordu. Mən, «vurulmuşdur» deyə cavab verdim.

Bunu eşidinçə o birdən-birə jerindən sığradı. Əlini jarasından cəkdi və məhkəm bir səslə dedi: «Kim özünü ijit bir əskər bilirsə mənim kibi öz generalın arдынca getməlidir», bunu dedi jəqıldə və onun bəjyək ruhu, bədəninə ajrıldı.

F r a n s

(Germana açbqlanaraq)

Sənin dilin qurusun! Sən buraja bizim atamızı öldürmək ucunmy gəlmişən? Ata! Amalja! Ataçan!

G e r m a n

Mən torpaqlara gəymülmüş joldaşımın son istəjini sizə bildirmək istəjirəm. Son nəfəsində «Mənim bu qılınçımı al və qoça atama jetir» dedi. «Bu qılınçım ustyndə onun oqlunun qanı vardı. O öz çəzasına jetişdi. Qoç indi sevinin. Atama deyərsən ki, onun nifrəti məni ölmə aramaqda məcbur etdi və öldürdü. Mən o ölmə belə bir dəhşət icində tapdım. Mən onun son nəfəsində son sözü eşitdim! Amalja—dedi və gözəlini əbədilik jündü.

A m a l j a

(dərin bir juqudan ojanmış kibi)

Onun son sozy—Amalja oldu!

Q o ç a

(bir hejəçanla saqların jolaraq)

Mənim nifrətim onu öldürdü!

F r a n s

(bir hejəçanla orada gəzinərək)

Ata! Ata siz nə etdiniz. Ah Qar! Mənim əziz qardaşım Qar!

G e r m a n

Альнз бу онун мәнә verdiji қылыс, бу да бир шәkil. (Amalja). Бу шәkil sizə соқ оқсајыг. Буну сон nəfəsində бəjнундан сықарыб мәнә verdi və бу шәкли «Mənim qardaşım Fransa verərsən!» dedi. Bununla nə demək istəjini mən dşynuşə bilimədim.

F r a n s

(bir hejəçanla)

Amaljanın şәkli—mənə? Amaljanın şәklini mənə? Qar... Amalja?

A m a l j a

(*Germanın janına qacaraq*)

Jalan dejirsən satqın alcaq!

G e r m a n

Janıbrsınyz ханым. Вақыңыз бу şekil sizin dejilmi? Bəlkə də ona siz özünü vermisiniz.

F r a n s

Amalja and icirəm allaha ki, bu şekil sənindir!

A m a l j a

(*baqaraq və bir ərıntı ilə şekli qajtararaq*)

Şekil mənimdir. Əvət mənimdir Frans! Ah.. bəyuk jaradan! O bəyuk aqır nəfəsində də məni xatırlamışdır. Əlym öz qara baxıraqın onun başı üzərində asırkən belə o məni unutmamışdır. Ah! Mənim bədbaxt qardaşım Qar!

Q o ç a

Onu mənim nifrətim öldürdy.

G e r m a n

Mən artıq sizin cəkdijiniz bu əzabı görə bil-mirəm! Səlamət qalıңыз məhtərəm qraf. (*Javaşdan Fransa*). Bilməjirəm bu oçunlağın hamıysə nəjə la-zyımdı? (*Getmək istəjir*).

A m a l j a

(*onun ardınca qacaraq*)

Dajan, dajan! Onun son sözy nə oldu?

G e r m a n

O son nəfəsində ancaq birçə söz dedi.—Amalja (*German gedir*).

A m a l j a

O son nəfəsində ancaq bir söz demişdir—Amalja! Joq, sən jalansə dejilsən! Bınların hamıysə doq-rudur, doqrudur! O ölmüşdyr! ölmüşdyr! (*Səndə-ləjirək jərə sərilir*) O, ölmüşdyr! Qar! ölmüşdyr!

F r a n s

—nədir? Bu qalıncın üstündə bir şeylər ja-lymışdır. Вақыңыз, qan ilə jazılmış sətirlər. (*Oqujur*) «Frans mənim Amaljamı tək buraqma!» O biri üzündə də nə isə jazılmışdır. (*Oqujur*) «Amalja! Amansız əlym sənin andınə pozur!» Вақыңыз o bunu əbədijət ələminə usurkən öz yğəjinin qanilə jazmışdır. Onun əbədi ucuşa hazırlanmış ruhu dajanmışdır ki, Amalja ilə Fransı birləşdirsin.

A m a l j a

Bəyuk jaradan! Bu jazı onundur! O hec bir za-man məni sevməmişdir. (*Tələsik gedir*)

F r a n s

(*uçıqdan ajaqlarını jərə dəjirək*)

Mənim bytın sənət və məharətim bu inadçılıq-ya qarşı öz gücünü itirib solur.

Q o ç a

Amalja! məni jalıңыз buraqma. Frans! Frans! ver mənim oçlumunu?

F r a n s

Məndən əl cək qoça! Ona lə'nət jaqdıran kim oldu? Onu amansız bir dəhşət və əlymın qara qan-larlar arasına atan kim oldu? O mələk kibi təmiz və pak bir məxluq idi! Lə'nət olsun onu məhv edən çəlladlara! Lə'nət olsun qoça, lə'nət olsun sənə!

Q o ç a

(*gəjsynə və başına cərparaq*)

O mələk kibi təmiz və pak bir məxluq idi! Lə'nət olsun mənə! lə'nət olsun qatıl ataja! O son nəfəsində kibi məni sevmiş və məndən intiqam almaq üçün əlymın qojnuna atılmışdır. Dəhşət!.. Dəhşət!.. (*Şaqlarını jölür*).

F r a n s

(*uçb bir gylyšlä*)

O artýq joqdur: sizin fərjadlağınız, sizin göz yaşlağınız onu məzardan qajtarmaz!

Q o ç a

O bir də hec bir zaman, hec bir zaman qajtmaz! O həmişəlik öldy! Lakin mənim ırəjimdən o, lə'nəti qoparan, sən oldun. Sən... sən... ver mənim oqlumnu!

F r a n s

Mənim qəzəbimi çösdürməyiniz!

Q o ç a

Çanavar! Çanavar! Ver mənim oqlumnu (*Jerindən səcrəyə Fransın boğazından jəpəsməq istəyir, lakin Frans bytyn qyvvatilə onu qabaq oturduqu jərə itələyir*).

F r a n s

Qoçalmış gəmik jəqənb artýq öl! (*Qoçanb itələjərk öz jərinə jəqənb uçqənb addəmlərlə oradan çəqəbr*).

Q o ç a

(*bir hejəcanla çəbrənarəq və inləjərk*)

Lə'nət olsun sənə! Lə'nət olsun sənə! Sən mənim oqlumnu mənim qojnumdan oçurladın! Qacəblar. Onlar məni ölyumün rəncəsində tək buraqəb qacəblar... Намьсь, намьсь saclar qəqarmış qatildən qacəbr! Ölyum jataqəbnda başəmb dutmaq ucun belə bir adaməmb joqdur! Nə oqlum var, nə qəzəmb var, nə də bir dostum! Bytyn dənjada tək, kim-səsiz!

(*Amalja gozləri jəşərməş bir halda icəri girir*)

A m a l j a

(*bir məhrəbanbəq ilə*)

Siz dəjərli bir oqlunuzu itirdiniz.

Q o ç a

Joq Amalja! Mən onu öldürdym. Mən ölyumün qara cadəbr altında «qatil bir ata» damqasilə da-janaçəqəm.

A m a l j a

Sakit olunuz ata.

Q o ç a

Joq Amalja. Mən artýq ölyurəm!

(*Amalja bir iztirəbla ona jaqlaşaraq*)

A m a l j a

Sakit olunuz ata. Pərvərdigara mən nə edim!

Q o ç a

Ölyum! ölyum Amalja öz qara hejətillə mənim gözümün qabaqəbnda dəjanmışəbr! Mənim əhvaləmb joqdur. Bir kəşis cadəbr qəj öz ölyum dyaşənb baş-lasənb! Mənim oqlum... Frans... haradadəbr?

A m a l j a

Gətdi. Pərvərdigara sən özün kəmək ol!

Q o ç a

Gətdi! Mənim ölyum jataqəbmdən qacəb! Ölyur-kən sən nəfəsəimdə iki oqlumdan mənə nə qaldı! Hec bir şey. Hec birisi... hec birisi. (*Jərə jəqəblər*).

A m a l j a

Öldy. Öldy!.. (*Hejəcanla qəşqəbrəb oradan bə-jərə qacəbr. Ejni zamanda Frans bir sevinçlə icəri qacəraq*).

F r a n s

Öldy?.. Öldy!... İndi bytyn bu geniş sarajda tək-çə aqa mənəm. Bytyn saraj adamlarə bir aqəbdən bəqəbrərlər ki «öldy»... Lakin birdən o jətməş olsa? Əlbəttə bu juqudur. Ançəq bu elə bir juqudur ki, on-dan sonra kimsə adama «sabahənb xəjir olsun» de-məjir. Juqu və ölyum qardaşəbrlər. Gözəl və se-yimli juqu! Biz indi sənənb adəbna ölyum dəjə bilirik.

Bohemja meşələrində.

R a t s m a n

Elədir Şpigelberq sənin də dəstəndə, əli iti
uşaqlar az dejildir. Ançaq Qarl kibi ijit və mərd bir
ataman, dünüjaja gəlməmişdir. Onu şohrəti bytyn
gənçlər və ijitlər arasında dildən-dilə gəzir.

Ş p i g e l b e r q

Əh bir az da bərk and ic.

R a t s m a n

Mən doğru dejirəm Moris! Qarlın başçılıq
altında vuruşa getməyi, onlar özləri yeyn bir fəxr
hesab edirlər.

Ş p i g e l b e r q

Ratsman. Bir az da kecsə sən deyəcəksən ki,
Qarl hec quldur da dejildir.

R a t s m a n

O bizim kibi quldur dejildir. Onun sojuncu-
luqu bizim kibi pul qoparmaq yeyn dejildir. O nə
qədər istəsə pul jaqa bilər. Ançaq hec bir vaqt
onun pul jəyməy fikrində olduqunu mən görmə-
mişəm. Əlimizə kecsən qənimətin yedə bir rəjə ona
catmalıdır. Lakin o həmişə öz rəjəni jetimlər jur-
duna və joqsul tələbələrə göndərir ki, oqusunlar.
Ançaq kəntlilərin gəynü sojan bir mylkədarın, ja
da məhkəmələrdə fərylda qevirən bir fərylda qevir-
nən rəjərinədən qan almaq yeyn çan, baş onun de-
jildir.

Ş p i g e l b e r q

Hm! Hm!

(atasının gözlerini qarajaraq). İndi kən çəsarət
edib məni məhkəməyə saqıya bilir? Асыл узымдән
ақыр виçдан və мәрһәмәт рәдәси! İndi һамань
Франсь bytyn сырлақықилә гөрәçәк və дәһşәтдән
тыкләри ыррәçәкдир. Бәним атам өз тәб'әләрилә ши-
рин-şirin даньсыр, мһрибан доланыр, онлар соçуқ
кibi оқсайырды. Онлар назланыр, табе' олмақ истәмә-
јirlәрди. Һәлә дурunuz. Siz имди Франсь гөрәсимиз!
Мән sizi сәкмәмин дабань алтында јаһатаçақ, қам-
сы алтында бөјүдәçәјәм. Мәним јурдумда, долу
узлу, ал јанақлы бир адам олмағалыдыр. Јоқсуллуқ,
солқунлуқ və қул қорқусу мәним һөкүмтанлығымн
сияғ олаçақдыр. (Gedir).

R a t s m a n

«Bu jaqnlarda biz xəbər aldıq ki, bir qraf öz vəkilinin fəryədaqilə məhkəmədə bir milyonluq bir iş aratmışdır. Qarlı bunu eşidən kibi qalqıdı. Bəş nəfər jola düşdyk. Bytyn jolu bir kəlmə belə dənləşmədi. Bir də gərduyk ki, qrafın qaretası səqədi. Dört janında atıylar. Sən gərək Qarlı onda gərəjdin. Tək başyna atı bir baş qaretanın qabaqına. «Dajjan» deyə baqırdı «O sizmisiniz ki, ədaləti al-verməlnə səvirmisiniz?» dedi. Birdən qraf icəridən bir gyllə... hələ onu gərdym. Qraf ucıldı. Atıylar toz elədilər Vəkil də ucıldı. Qarlı tapançasını jərinə qojdu. «Mən öz işimi gərdym» «sojmaq, talamaq isə sizin işiniz!»-dir dedi və dənyə meşədə gərynməz oldu.

Ş p i g e l b e r q

Mənə baq! Dedişim sözlər aramızda qalsın. Qarlı bu sözləri bilməməlidir. Anlayırmısan?

R a t s m a n

Arqajın ol. Anlayıram.

Ş p i g e l b e r q

Sən ki, onu tanıyırsan. Onun təbiəti bir təhərdir. Bildin?

R a t s m a n

Bildim, bildim.

(Şvarts bir hejəcanla icəri qacır).

Ş v a r t s

Ratsman! Ratsman!

R a t s m a n

Nə var ada? Nə olmuşdur? Meşədən keçən var?

52

Ş v a r t s

Tez, tez! Bizimkilər haradadır. Siz burada oturub laqqıldayırsınız... Siz hec bilirmisiniz ki?... Siz hec bir şey bilməirsiniz? Axır Rolleri...

R a t s m a n

Nə olmuşdur? Nə olmuşdur ona?

Ş v a r t s

Rolleri asmışlar. Ondən başqa da dörd nəfər.

R a t s m a n

Hacan? Nədən bilirsən?

Ş v a r t s

Eşitdim. Yə həftə idi ki, jatırdı. Atamanın jərinə demək istəmiş, yə jöl dindirmişlər və axır da dənən qərar səqarib asmışlar.

R a t s m a n

Lənət sənə kor şeytan! Ataman bilirmi?

Ş v a r t s

O hələ dənən xəbər almışdır. Elə çinlənmişdi ki, hec janından kecməli dejid. O, axır Rolleri hamıdan artıq səvirdi. Özy gizləndən qazamata gedib öz paltarını Rollerə vermək istəmiş Roller isə qəfijjətlə rədd etmişdir. İndi ataman and icirdi onun dəfini yəyn deji elə bir səraqban dözəldə-cəjəm ki, hec bir padşah gərməmiş olsun. O da bir şeyi ki «elərəm» dedi—özün ki, bilirsən—elə bil ki, elmişdir.

R a t s m a n

O doqrudur. Mən atamanın jaxsı tanıyıram. Bir şeyi «elərəm» dedisə qabaqını hec bir şey kəmə bilməz. Ancaq hər halda jəzəq Roller!

53

Ş p i g e l b e r q

Əh, nə olsun ej? Mənə nə var? (*Oqujur*)

Dar aqaç gөрәр olsam dyz janьnda duraram
Bir baqaram bir də sonra asьlandan soraram.
Mən dirijəm sənin bojnun uzanmьşdyr bədəndən
Sən ki, burda asьlmьsan axmaq sənsən joqsa mən?

(*Bu arabьq uzaqdan bir gyllə atьlьr və Rats-
man jerindən sьcrajaraq*)

R a t s m a n

Javaş. Atdьlar! (*Uzaqdan gurultu və gyllə səs-
ləri*)

Ş p i g e l b e r q

Bir də...

Ş v a r t s

Javaş! Ataman olsa bir də atmaьldьr.

R a t s m a n

Bir də! Atamandı!

(*Səhnə ardьnda oqujurlar*)

Biz doqrluluq sevənlərik
Bizi kimsə basamaz
Bizi ipli aqaclardan
Hec bir qyvət asamaz.

(*At ьstynda qacaq Qarl fon-Moor ardьnca Şvejt-
ser, Roller, Qrimm, Şutterle və başqa qacaqlar; toz-
topraqa bulaşmьş bir halda izəri girirlər. Svarts və
Ratsman onlara doqru qacьrlar.*)

Q a r l

(*atdan atьlaraq*)

Azadьlьq! Azadьlьq! Artьq sən azadsan Roller.

54

R a t s m a n

(*Rollerə*)

Roller! Sən dejasən qəbirdən xortdamьsan hə?

Ş v a r t s

Roller! Jə'ni sən Rollersən ja məni qara bas-
mьşdyr?

R o l l e r

(*ləhləjərək*)

Mənəm. Mənəm. Əzy də xalis dirijəm ki, varam.
Sizcə mən bu saat haradan gəlirəm?

Ş v a r t s

Kim bilir hansь çəhənnəmdən gəlirsən! Sənin ki
fatihəni oqumuşdular.

R o l l e r

Oqumaqьna coqdan oqumuşdular! Ançaq fatihə
nədir? Mən bir baş dar aqaçьndan atdamьb qacmь-
şam. Odur Şvejtserdən soruş. Birçə mənə bir istə-
kən araq veriniz. (*Şpigelberqə*). Aha Moris sən də
buradasan. Mən elə dьsyunydum ki, səninlə bir də
o dьnjada gөрüşəcəjəm.. Bəs ataman haraja get-
di?

Ş v a r t s

Tez bir danьş gөрək bu neçə oldu ki, belə ol-
du?.. Mənim lap, başьm hərləuir. Sən dejirsən ki,
dar aqaçьndan qacmьşam. Jə'ni lap dar aqaçьn-
dan?

R o l l e r

(*araq istəkəni bəşьna cəkərək*)

Vah... Lap həftadьmь jandьrdь! Bir baş dar
aqaçьndan. Hələ ikiçə addьm qalmьşdy ki, o dьn-
jaja təşrif aparьm. Bu sərin havaya, bu azadьlьq və
bytyn bu həjat mənə ançaq ataman tərəfindən vе-
rilmışdyr..

55

S v e j t s e r

Bu elə qijamət bir işdir ki, il uzunu danıssan qurtarmaz! Qulaq asınyız hələ dınən bizə xəbər çatdı ki, Rollerin işi şuluqdur. Və əgər allah özü işə qatıbmazsa sabah—jə'ni bu gün—o dınjaja təşrif aparmalı olaçaqdır. Ataman jerindən sycradı. «Uşaqlar! Jaqsız dost ələ dıyməz. Rollerı qurtara bilsək də, bilməsək də hər halda onun ucun elə bir sycraqban dıyzəldək ki, hec bir padşah gərməmiş olsun!» dedi. Uşaqlar toplaşıbdılar. Atlandılar... getdik... adam gəndərdik. Xərak icinə salınmıyş bir kaqızla Rollerə nə edəcəjimizi bildirdik.

R o l l e r

Mən başıym itirmişdim.

S v e j t s e r

Biz hərə bir jana cəkilib mınasıb bir vaqt gözləjirdik. Bytyn səhər dar aqaşynın qurulduqu mejdana aqşyrdı. Atlylar, rıjadalar, arabalar, hamıyş bir-birinə qatıymıyşdı. Dıya oqujan kimdir, baqıyan kimdir, bir vur catdasındır ki, it jəjəsinı tapmıyş. «İndi jandırgılyz» deyə ataman əmr verdi. Uşaqlar gıllə kibi daqılyşdılar və bir dəqiqədə səhəri otuz uc jerdən jandırdılar. Daha barıt ambargı qalmadı, kilsə qalmadı. Hamıyş ovladılar. Bir-iki dəqiqədən sonra bytyn səhər od icində jandırdı. Əzımyuz də çin şejatin kibi kıcədən kıcəjə qasıy «janqıyn var janqıyn!» deyə baqıyşyq. Qıyşyq, gurultu, baqırtı, ulaşma. Zənglərin səsi, bu aralyq barıt ambargı patlajıy havaja sovruldu. Elə bir gurultu qorıdu ki, hələ bil gəj patlajıy jərə təkıldı.

R o l l e r

Məni dar aqaşına aparan əskər; dənıy baqındı. Bytyn səhər od icində jandırdı. Tısty dıman kimi dert tərəjı byrımıyş hamı özünü itirmiş ja qa-

şır, ja da donub qalmıyşdır. Mən tez kəndiri boqazımdan qırdım. Bir baş adamların arasına. 50—60 addım qacdıqdan sonra hələ jolda paltarımı sojundum və özümü bir baş çaşı. Su altında o qədərdıydım ki, onlar məni gəzdən itirdilər. Qıraqa sıqan kibi gəyrəm ataman hazır-nazır dajanmıyşdır. Janında quru paltar və jəhəri atlar. Mən—joldaşlar—ölyümdən belə qurtarmışam. Qarı! Moor!—allah eləsin ki, tezliklə sən də belə bir saxnaşma dıyşəsən mən də sənin bu jaxşılıqıy jerinə jətirim.

R a t s m a n

Əqəb axmaq şej istəjirsən. Hələ bunun ucun səni asmaq lazımdı.

R o l l e r

Jəq joldaşlar, bu ölym ajaqında joldaşa kəmək edib onun əlinə əl verməkdir. Siz hələ bu kəməklik qədrini belə bilməzsınız. Bunun ucun mənim kibi bojnunda kəndir diri-diri qəbri gəzib qajıtmaq lazımdı. Məni öldürmək ucun aparılan hazırlyq, dıyalar, bunlar hamıyş elə, bir dəhşətdir ki, əsitməklə dıyınmək olmaz. Hələ və çəllad! İjrənc bir musiqi, inandırgıram ki, o musiqinin səsi indi də mənim qulaqımdan gətməmişdir! Hələ o çəsəd arajan qarqaların qarılıyş və bunların hamıyşından sonra azadlıq şıarı! Təsəvvır et ki, sən oldu bir təndirdən buzlu su icinə atılmısan... nə dıyınə bilirsən. Bən saşın o biri sahiline sıqırdıqdan sonra özümü elə hiss edirdim.

S v e j t s e r

Uşaqlar, bu saxnaşma deşəsən devlət xəzinəsinə əl gəzdirməjı də unıtmamıyşlar. Aj uşaq! Kim nə sıyrdıymıyşdır? danıssanıy?

Q a s a q l a r d a n b i r i

Mən gərdym saxnaşmadır toquşdurdum əzümü
kilsəyə nə ki, qızıl, gümüş vardı hamıssın sil-sy-
pur elədim.

Ş v e j t s e r

Lap yaxşı iş görmüsən! Qızıl kilsənin nəjinə
lazımdır! Mənə baq Şpangeler. Sən necə? Sən də
jaman vurmuşdun.

I k i n ç i q a s a q

Mən həmcinin, gərdym vur-ha-vurdur Javaşca
verdim əzümü bir bəzzaz dykəninə o qədər parca
gətirmişəm ki, uşaqlar üz il də geşsələr qurtaran
dehil.

Y u c u n ç y

Mən iki qızıl saat oqurlamışam. 10 da gümüş
qaşbq.

Ş v e j t s e r

O da jaman dehil. Gərək olar!

Ş u f t e r l e

Amma biz onların atasına elə od vurmuşuq
ki, onu səndyrə bilmək ucun butun səhərə su bu-
raqmaq lazım gəlir...

Ş v e j t s e r

Şufterle!. Adam coqnu tələf olmuşdur.

Ş u f t e r l e

Dejirlər ələni 83 nəfərdir. Dyz 60 nəfər hələ qala
uculanda myxtəsər olmuşdur.

Q a r l

Roller, sən bizə coq bəha tamam oldun!

Ş u f t e r l e

Jenə bu qərbəlanlar kişi olsadıylar dərd jarı idi.
Ələnlərin coqusu Rollerin tamaşasına gedə bilmə-
jib evdə qalan syt əmər uşaqlar, naxoşlar və qoça
qarılardı.

Q a r l

Xəstələr, qoçalar və syt əmər uşaqlar?

Ş u f t e r l e

Hamıssı, mən bir daxmanın jənyəndan kecir-
kən bir çuylytu eşitdim. Gərdym alavın icində kör-
pə bir uşaq, əzy stolun altında, stol da Javaş-Javaş
alşıdır. Uşaq da tumbul jəmlik bir uşaqdır. «Aj ja-
zıd! sən burada donarsan» deyə uşağı alıb odun
icinə tulladım.

Q a r l

Doqrudanmı Şufterle? Qoç o od qijamətə kibi
sənin gəjsyndə alavlınsın! İtil mənim gəzymdən
çanavar! Bir də sən mənim gəzymə gərynsən əzy il
bil! Siz mırıldanırsınız? Dyşnyrsunuz? Mən əmr
ətdikdən sonra kim nə dyşynə bilir? İtil gəzymdən
dejjirəm sənə. Aranızda hələ bir coqlar da var-
dır ki, mən onlarla hesablamaş olacaqam. Bir də
sənsən Şpigelberq! Mən səni yaxşı tanıyıram. Coq
kecmədən mən sizin aranızda gəlib hamıssı mə-
həkdən kecirəcəyəm və bir coqunu ad-ba-ad saqıra-
caqam.

(Hamıssı qorqudan gedirlər).

(Qarl tək qalıb sinirli gedilə səhnədə gəzinərək)

Q a r l

Pərvərdigərə sən onların dediklərini eşitmə! Bu
işlərdə mən myqəssir dejjiləm vəba, taun, tufan aç-
lıq, jamanlarla barabar yaxşylar da məhv edirsə
bunun myqəssiri kimdir? Qızıl bir alav cəgirtkə
juvasınlı daqıdırkən gözəl bir əkini də jandırsın
onun qabaqınlı kim ala bilər. Onlar mənim ən gə-
zəl işlərimi zəhərləjirlər. Mən çəlladlar məhv edir-
kən; gycsyz qoçalar, gynaşsı, syt əmər coqu-
lar o da atmaq? Joq! Joq. Jer yzındə ədalət qur-
maq mənim işim dejjildir. Mən ilk vurusumda ba-
şlıdım. Mən gedib elə bir jerdə gizlənəcəyəm ki,

gynəşin ысығь мөним рəзалəтini əбədilik гөрмəз ол-
sun.

*(Qat'i bir dənyslə səhnədən gedir Ejni zamanda
bir necə qacaq bir hejəcanla səhnəyə atblaraq).*

Q a c a q l a r

Ataman! Ataman! Əskərlər böyük dəstələrlə
meşədə dənt bir jana at carьb bizi arajьrlar.

(Jenidən bir necə qacaq səhnəyə iyjyrərək).

I k i n ç i d ə s t ə

Ataman! Ataman! Bizim jerimizi tapmışlar.
Birlərlə əskərlər bytyn meşəni dərt tərəfdən sar-
mьşlar.

У с ы н ç ы д ə s t ə

(səhnəyə qacaraq)

Fəlakət! Fəlakət! Bizi sarmьşlar, biz artьq du-
tulmuş kibijik. Сыqacaq bir jol joqdur, zəncir, dus-
taq, dar aqacь. Sansьz-hesabsьz əskər dəstələri
bytyn сыqьs jollarьnь duturlar.

(Qarl səhnədən gedir).

*(Svejtser, Qrimm, Roller, Svarts, Sutterle, Spigel-
berq, Ratsman və başqa qacaqlar gələrək).*

Ş v e j t s e r

Biz onlarь jumşaq jataqlardan сыqartьdьq Rol-
ler. Sən sevin paraqьnь gəjə at! Mən соqdandьr
ki, bu myftəxor həşərat dəstəsilə dəjysmək istə-
jirdim. Ataman haradadьr? Barьt var, joqdur?

R a t s m a n

Barьt соqdur. Ancaq adam azdьr. Bir nəfəri-
mizə 20 nəfər dьsyur.

Ş v e j t s e r

O bir şey dekil! Onlar öz çanlarьnь 10 paraja
satьrlar. Biz isə öz çanьmьzь və azadььqьmьzь qo-

60

rumaq ucyn dəjysəcəjik! Jaxşь bəs bu ataman ha-
rada qaldь?

Ş p i g e l b e r q

O ən aqьr bir dəqiqədə bizdən uzaqlaşьr. Ol-
maz ki, biz də əkilək?

Ş v e j t s e r

Əkilək?

Ş p i g e l b e r q

Hara... javaşcadan syryşquluja dəm verək.

Ş v e j t s e r

Deməli qacaq...

Ş p i g e l b e r q

Uf! Nə ucyn mən axmaq Bejtylmyqəddəsdə
qalmadьm!

Ş v e j t s e r

Sən mьrdar bir həşərat kibi mьrdar samurlar-
da boqulmaqdan başqa hec bir şey jaramazsan!
Açizlər ucyn sən zalьmsan, ijitsən. Burada isə is
bir balaça bərkə dьşəndə əkilmək istəjirsən. Sən öz
gьcyny indi gəstər. Joqsa sənə donuz dərisi gəjir-
dirərik itlər öz gənyny də sojarlar.

R a t s m a n

Ataman! Ataman!

(Moor cəld bir hərəkətlə səhnəyə сыqaraq).

Q a r l

(öz əzynə).

Mən onlara jol verdim ki, bizi dərt tərəfdən sa-
rьşьnlar, qacaqьq bir jol joqdur. Biz indi amansьz
bir olymlə carьşmalь olaqacьz. *(Bərkədən).* Eј
qacaqlar! Biz pələng kibi pənçələşməzsək һamьmьz
topraq altьndajьq.

Ş v e j t s e r

Sən bizə jol gəstər ataman! Biz sənin ardьnca
olyumyn gəzyne соqulmaqда hazьrьq.

61

Q a r l

Намъныз тугънлери doldurunuz! Барыт са-
тарты?

Ş v e j t s e r

Барыт коқдур. Јердән башламыш gymәşә kibi by-
tyn kainatъ patlatmaq istәsәk барыт jetisәr.

Q a r l

Јахшы! Indi qoj bir dәstә ajrılyb aqaclara dьr-
maşşyn vә busquda oturub ilәri gәlәni dәnlәsin.

Ş v e j t s e r

Bu sәnin işindir Şpigelberq.

Q a r l

Biz isә bir qasbьrqa kibi onlaryn yzәrinә atylyb
basqьna getmәlijik.

Ş v e j t s e r

На бақ бу да мәnim işindir!

Q a r l

Qoj namьşь sьqьrsьn, baqьrsьn, fit versin vә
bytyn meşәdә bir gurultu qoparsьn ki, onlar bizi
coq bilsinlәр. Biz ucumyz: Roller, Şvejtser vә mән
әn birinci qazmada olaçalyq.

Ş v e j t s e r

Coq gözәl! Tәki onlar ilәrijә gәlsinlәр. Aq göz
qara göz onda bilinәр.

*(Keşis bir aq bajraqla icәri girib o jan-bu jana
baqьnaraq öz-өzynә).*

K e ş i ş

Görәsән o ilan juvasь ki, dejirlәр buradadyr?
Әziz vә möhtәрәм әfәndilәр. Mysәdәniz ilә mәнim
peşәм allaha qulluq elәmәkdir. Lap bu jaqьnda da
bin jeddi iyz adam dajamьşьdyr ki, onlar mәнim
başymdakь hər bir tyk ucyn mәsulduklar.

*(Paraqьnь getyryr başьnda bir tyk belә olsun
joqdur. Namьşь gylыşyr).*

Ş v e j t s e r

Barakallah qoça! Әhsән bu kәlama! Elә bir jer-
dән başlamьşsan ki, qarьn ishaldьrsa qәbz olaçaq,
qәbz isә ishal.

Q a r l

Sus Şvejtser! Keşis әfәndi qьssaça dejiniz nә is-
tәjirsiniz?

K e ş i ş

Mән ali mәqam hөkymәt tәрәfindән gөndәrilmi-
şәм. Onun әindә belә bir iqtidar vardьr ki, kimi is-
tәrsә әlymә dә mәhkum edә bilәр, baqьslaja da bilәр.
Siz isә sojquncusunuz, oqrusunuz, quldursunuz. Na-
mьnyz çәhәnnәmin kyгәxanasьndan sьqmьşьnьz.
Namьnyzьn da jeri xalis dar aqaçdyr.

Ş v e j t s e r

Qoça kәpәk! Sән nә vaqta kibi sөjysәçәksән?
(Tapaңasьnь gickahьna dajajьr).

Q a r l

Şvejtser, adam ol! Sән onu dolaşьdyrьrsan. O
jazьq өз mev'izәsini әzbәrlәmişdir aхьr. Bujurunuz
keşis әfәndi!

K e ş i ş

Sән isә bytyn haramilәrin, baş kәsәnlәrin baş-
sьşьsan. Sән oqrular padşahьsan. Sән su jerinә qan
icirsән. Hәр kimә cатыrsan qabyrqaşьna bir bьsaq!

Q a r l

Doqrudur keşis әfәndi, doqrudur! sonra?

K e ş i ş

Doqrudur? Neçә jә'ni doqrudur? Bu mәнә bir
çavab olmadь.

Q a r l

Gөrynyr keşis әfәndi siz belә bir çavaba hazьr-
laşmamьşьnьz?

Jaxшы sonra! Dejiniz gөрәk daha nә dejәçәksi-
niz?

K e ş i ş
(*cinlanarək*)

Sən adam dejiilsən, bir bələsan! Mənim jaqynlyqymda dajanma. Sənin əllərinə öldyrylmüş nəçib qrafların hökymət mə'murların qanlar laxtalanmışdır. Bizim ən nəçib bir qrafymız öldyrən sən dejiilmisən? Bəyək kilsəyə girib myqəddəs ləbbadələri oqurlayan sən dejiilmisən? Bizim allahpərəst şəhərimizə janqyn salan sən dejiilmisən? Bytyn bərgət ambarların məmin xristijanların başında patladan sən dejiilmisən. Bu çinajətlər birər dəhşətdir. Bu çinajətlərə qarşy çəza vermək ucyn bu jaqynlarda Israfil öz surunu calaçaq qijam-qijamət bəpra olaçaqdır...

Q a r l

Bu jərə qədər dediklərin jəman dejidir! Insa fən hamşyn jaxşy əzbərləmişən. İndi işə jaqlaşalm. Anlat gərək ali məqam hökymət; sizin vasitənilzə jənə nə bildirmək istəjir?

K e ş i ş

O mənim vasitənilzə sənə elə bir xəbər gəndərmişdir ki, sən hec önu eşitməyə belə lajyq dejiilsən.

(*dəvamlı*)

Gəzyny ac quldur! Jaxşy baq! Dərt janly əskərlərimiz sarmışdır. Artıq qacaçaq bir jol joqdur.

Q a r l

Eşidirmisən Şvejtser? Sonra!

K e ş i ş

Qulaq as gər məhkəmə çanilərə qarşy nə qədər mərhəmətlidir. Sən əgər bir dəqiqə belə gecikmədən bəlini kəman kibi əjib aman diləmiş olsan, o zaman sənin ucyn qəzəb—mərhəmətə, ədalət məhkəməsi isə—sevici bir anaja cəvriləçəkdir. O sənin çin-

najətlərinin jəryşyna göz jumub səni asmajaçaqdır. eşidirmisən, özün bir təsəvvyr et. Səni asmajaçaq. Ancaq boqazyna nazikçə bir zivə kecirib arabanın təkərinə baqlatdırçaçaq və syrydyrəçəkdir. Sən bir təsəvvyr et! Zərifçə bir kəndir.

Ş v e j t s e r

Eşidirmisən ataman? Mən bu ulylmüş kəpəjin boqazyn elə sdyçaçaqam ki, bədəninin bytyn dəliklərindən qymtəz şirələr sycrasyn.

R o l l e r

Ataman! Qojunuz mən bu hejvançyjn burasından jəryşm, baq belə.

Ş v e j t s e r

Joq, joq! Diz ystə oturub jalvarıram ataman. Bu əqrəbin dilini qorarmaq məne təryşynz!

(*Kəşiş qorqudan baqırbır*).

Q a r l

Uzaq! Hamşynz gəriyə! Ona kimsə toqunmajaçaqdır! (*Xəncərinə cəqərb kəşiş myraçətlə*). Gerymşynuz kəşiş əfəndi! Burada adam coq dejidir. Mən də onların başçyşyam. Bunların birisi belə qomanda ilə gəri qacmaq başarmayr. Orada isə, məşnin dərt tərəfində min jeddi jyz nəfərik myntəzəm bir ördə vardır. Onlar hamşyn silah altında sac aqardan adamlardır. Ancaq dinləjiniz. Eşidiniz ki, oqrular, talancylar, haramilər başçyşy Qarl Moor sizə nə dejir. O doqrudur ki, sizin ən nəçib qrafynlyz mə öldyrmüşəm. Bəyək dominqan kilsəsinə jandryş şejlərini talajan da mənəm. Sizin iki yzly rija-kar şəhrinizi jandryş bərgət ambarların məmin xristijanların başında patladan da mənəm. Lakin mənim gərdyujm işlər bununla bitmir. Bu hələ haraşdır. Mən dəha coq işlər gərmüşəm. (*Saq əlini uzadaraq*). Mən sənə bu zyklərdə gərdyujn bahaly

daşlaryň tarixini söjləjəçäjm. Gediniz və burada goryb eşitdikleriniň hamysyň olym-dirim qarary sýqaran ali məqam hökymət və məhkəməniyə oldy-
qu kibi danysyňyz. Baq bu jaqutdur. Mən bunu bir nazirin barmaqyndan sýqaryb özynyň də çənazəsini radşahyň tam ajaqlaryň altyna sərmişəm, O jaltaq-lyqla; atasyz soçuqlaryň, kimsəsiz joqsullaryň göz jaşlaryň aqyrtmaqla böjyk mənşəb qazanmys, nazirlije satmysdy. Baq bu almasdyr. Mən bunu da başqa bir nazirin barmaqyndan sýqarmysam. O da ad və mənşəbi daha soç pul verönlərə satyrdy. Baq bu zymryddyr. Özy də sənin kibi bir keşisdən jadygardy. Mən onu da öz əlimlə asmysam; synky o inkivizitsiyanyn sustalmasına aqlajyrmys. Mən sənə daha bir soç uzyklerin tarixini danysa bilerdim. Ançaq danysdyqym bu bir necə kəlməje də hajfym gəilir.

K e ş i ş

Oho, Fir'on! Nəmrud! Şəddad!

Q a r l

Siz onun neçə ah cəkdiyini eşitdinizmi? Gerdynuzmy, hələ bir duruşuna baqyňyz sanky bytyn gəllərin fəlakətini başymıza jaqdyrtmaq istəyir.

O cijnlərini ojnatmaqla bizə nifrət və öz xristijan ahilə bizə lənət jaqdyr. Onlar özgələrini 'dinçlije və bir-birini sevməje saqyrylar. Özləri isə insan qyrtmaq usyn barət ambarlary tikirlər. Onlar juvaja nifrət bəsləyirlər. Özləri isə öz allahlaryň altı paraja satarlar. Onlar jalansy ibadətlərilə; diz cəkmək, əjilib dyzəlmək və baş, gözlərinə dəjməklə öz allahlaryň saqqalyna soqan doqramaq istəyirlər. Əh rəzil, alcaq məxluy! Itil mənim gözymbdən!

K e ş i ş

Quldur olmaq hec, hələ bir loqalyqna baqy-
pəyz!

Q a r l

Mənə baq qoça. Mən loqalyqna başlasam sənin işin bir o qədər də jaxşy olmaz. Get olym-dirim ojunu ojnajan ali məqam hökymət və məhkəməniyə bildir ki, mən juqu və qaranlyqla dostlaşyb nərdbana dymtasan oqrulardan dejiləm. Hər nə etmişəm olar usyn mən özym çavab verəçəjm. Allah qəj-jumlarilə isə danysmaq belə istəməyirəm. Sən get onlaryň hamysyna söjlə: mənim məqsədim çəzədyr, sənətim intiqam. *(Qarl uzyny keşisdən dəndyrib cə-kilir).*

K e ş i ş

Deməli sən ədalət məhkəməsinin mərhəmətini istəməyirsən? Soç gözəl! Deməli daha sənin işin bitdi. *(Başqa qacaqlara myraçəttə).* Indi siz qulaq asyňyz: ədalət məhkəməsi mənim vasitəmlə sizə nə bildirir. Siz bu məl'un çaninin əl qolunu sarıyb ədalət məhkəməsinə təslim etsəniz, sizin bytyn gynahlaryň baqyşlanaçaqdyr. Ançaq bundan sonra b'ir cinajət işləmiş olsanız o bu hesaba daxil dejildir. Myqəddəs kilsə sizi jeni bir ana məhəbbətilə öz aqyşına qabul edər, hərənizə də böjyk bir mənşəb veriləçəkdir. O da öz jerində... *(böjyk bir vyuqr və əzə-məttə)* hə? Nə oldu? Tez onun əl qolunu sarıyb! Siz hamyňyz azadsyňyz!

Q a r l

Siz eşitdinizmi? Anladyňyzmy? Daha kimi göz-ləyirsiniz? hökymət sizə azadlyq təklif edir. Halbu ki, siz indi artyq onun əlində dustaqsyňyz. Ölymə məhkum ikən sizə həjat baqyşlajy, böjyk mənşəblər və'd edirlər. Siz hamyňyz xalis çəhənnəm adamysy-
pəyz. Halbu ki, keşis əfəndi sizi allahla barşdyrtmaq istəyir. Siz isə hələ də dajanyň gözləyirsiniz «goy və jər»... bunlaryň arasynda intixab aratmaq bir o qə-

dər də cətin bir işmidir? Keşiş əfəndi! Siz də kömək ediniz!

K e ş i ş
(*öz özünə*)

A başınızda dəyən bu dəli olub nədi? (*Bərkdən*). Bəlkə siz qorqursunuz ki, bu sözlərin hamısı sizi diri tutmaq üçün bir cərtmə-tələdir. Ailəniz, özünü oquunuz. Burada sizin başlanmış üçün fərman verilmişdir. (*Şeytərlər bir kəpəz uzadırlar*). Daha burada ki bir şək, şübhə ola bilməz?

Q a r l

Gördünüzümü? Bundan artıq nə istəyirsiniz? Bu elə bir mərhəmət və iltifatdır ki, həddi həyudu yoxdur. Bəlkə siz onların öz sözlərindən qacacaqlarından qorqursunuz? Bilirəm siz eşitmişiniz ki, xainlər öz sözlərində dəjanmazlar. Joq mən başla zaman oluram ki, onlar bunu etməzlər. Joqsa sabah onlara kimsə inanmaz! Onlar bilirlər ki, sizi joldan cəqaran mənəm. Siz gənçsiniz. Nə etsəniz mənim göstərişimlə edirsiniz. Onlara gərək olan təkcə mənəm. Cəza təkcə mənə veriləcəkdir. Belə dejilmi keşiş əfəndi?

K e ş i ş

Bu nə jaman adam imiş? Bu dil ilə bu keşiş ol-sajdı kilsələrin qarşısı da qızıldan olardı. Elədir, elədir, əlbəttə elədir! Bunun dənişməyindən mən lap öz başımı itirmişəm. Dijəsən mən javaş-javaş dəli olacağam.

Q a r l

Siz jənə də dinməyirsiniz! Bəlkə siz silah gycilə aradan cəqmaq istəyirsiniz? Bu mümkyn dejildir! Bəlkə siz mənim vuruşdan xoşlandıqımı gərdy-jynuz üçün bir qahraman kimi ölmək istəyirsiniz. Joq siz belə fikirləri atınız. Siz Qarl Moor dejilsiniz! Siz mənim bəyik planların üçün işləjən xərda cib-

girlərsiniz. Baqınız onların şeyrurları meşəyə sə-salmış. qılıçları alması kibi parlayır! Nə oldu? Hə-lə də düşünmədinizmi? Siz ja dəli olmusunuz, ja da əqliniz kytəlmişdir. Mən sizə bunun üçün «saq olunuz» deməgəm. Mən sizin bu fədakarlığınızla utanıram!

K e ş i ş
(*bəyik bir hejrətlə*)

Lənət sənə kor şeytan. Mən dejəsən javaş-javaş dəli olmağa başlayıram. Təzkən buradan qacmaq lazımdır. Belə də iş olar? Belə də adam olar?

Q a r l

Bəlkə siz qorqursunuz ki, mən özümü öldür-əm. Onda onlar da öz sözlərindən qacalar; çünky onlara Qarl Moor diri lazımdır. Qulaq asınız uşaqlar! Sizin qorqunuz jersizdir! Budur baqınız. Mən öz xəncərimi və tapançalarımla atıram. Dar gün üçün gizlətdijim bu zəhəri də tullayıram. Mən indi cəvərdə gycəyənəm ki, öz həyatımı belə idarə edə bil-məgəm. Nə oldu? Dillənən joqdur? Bəlkə siz məni sarıjyrkən özümü qorujaqaymıdan qorqursunuz! Budur baqınız! Mən öz saq əlimi bu palət aq-a-cına sərijirəm. İndi Mən bysbytyn gycəyənəm. Məni bir uşaq belə vurub jəqa bilər. Dejiniz, sizin ara-nızda öz atamanın aqır gündə qojub qacan birin-ci kim olacağıdır?

R o l l e r

(*bəyik bir hejəcanla*)

Hec kim, dört janyımyz cəhənnəm belə olsa kim-sə ajaq geri basmajaqadır! (*Qılınç cəkarək*) Kim kəpək dejilsə iləri cəqsən! Ataman azad edəlim!

Ş v e j t s e r

(*əлиндəki intibahnamanın parcalıb keşişin üzünə cərpəraq*)

Rədd ol buradan əbləh qurumusaq! get və səni

gəndərən senata səjlə ki, Qar! Moorun dəstəsində
bir nəfər də olsun xain joqdur.

Dostlar! Atamanь azad edəlim!

Н а м ь с ь

(gurultu ilə)

Atamanь azad edəlim! Асьньз qolunu! Kəsiniz
kərdiri. Ataman! Ataman!

Q a r l

(aqaqdan acblaraq bir sevinçlə)

İndi joldaşlar hamьньз azadsьньз! Artьq mə-
nim jumruqum bir ordudur! Biz diri ikən onlara təs-
lim olmajaçaььq. Ja əlym, ja azadlyq!

Н а м ь с ь

Ja əlym, ja azadlyq!!!

(Dejə qblənciarənb cəkib huçum edirlər. Gurultu
və patblə. Hamьsb sijirmə qblənc huçuma gedir).

P Ə R D Ə

УСУНÇУ ПƏRDƏ

BİRİNÇİ GƏRYNYŞ

(Geçə meşəlik. Ortada ucuq qədim bir tyrbə, qacaqlar
dəstə-dəstə uzanьb oqujurlar).

Ş v e j t s e r

Geçə jarьdan kecmiş. Ataman hələ də gəlib cьq-
mamьşdır.

R a t s m a n

Halbu ki, jola dьsyrkən saat dьz səkkizdə gə-
ləçəjini səjlədi.

Ş v e j t s e r

Bəlkə başьna bir iş gəldi? Mən onda bytyu
dьnjənyə daqьdar, jəndərar, daşь daş ystə qojmaram.

Ş p i g e l b e r q
(*Ratsmanın bir tərəfə cəkarək*)

Ratsman sənə balaça bir söz deyəcəyəm.

Ş v a r t s
(*Qrimmə*)

Mən deyərdəm atamanın ardynça adam göndər-
mək lazımdır.

Q r i m m

İstəməz çapım. Jəqin jənə bir tələsi vardı. Gedib jənə bir qənbərgülü sığaraçaq və hamıtmızy
utandıraçaqdır.

Ş v e j t s e r

Qarl Moor kimsəni utandırmaz. Kəcən gyn özy
bizə nə dedi «Kim zəmidən bir turp belə oqurlarsa
əvəzində öz başını itirəcəkdir». Joq ataman kimsəni
utandırmaz.

R a t s m a n
(*javaşçadan Şpigelberqə*)

Nə istəjirsən?

Ş p i g e l b e r q

Sus! Mən onu demək istəjirdim ki, siz azadlıq
neşə dejirsiniz? Butyn gyny hamıtmızy ökyz kibi bo-
junduruq altında. Əzımyz də azadlıq deşə bar-bar
başqırdıq. Bilirsən Ratsman. Bu hec mənım xoşu-
ma gəlməjir.

Ş v e j t s e r
(*Qrimmə*)

Gərəsən bu axmaq jənə də nə tələ qurur?

R a t s m a n

Jəqin jənə də səzın ataman haqqındadır?

Ş p i g e l b e r q

Ataman, ataman! Onu bizim ıcyın atamanlıqda
kim təjın etdi? Əslinə baqsan ataman mən olmalı
ıdım. O özy zorla atamanlıqə qamarladı. Biz hər

gyn öz həjatıtmızy qarta atırdıq! Nə ıcyın! Qulun
birinə qul olmaq ıcyınmy? Halbu ki, biz özımyz
aqa'ola bilirik. And ıcirəm allaha ki, bu hec mənım
xoşuma gəlməjir. Ratsman o neşə vaqtdır ki, gəl-
məjir. Onu hamıtmızy ölmüş bilir! Mənə elə gəlir ki,
onun sonu catmızy, ölymy jetişmişdir. Hej, neşə ba-
qırsan? Joqsa doqru bir səzy anlamaq ıcyın səndə
çəsarət joqdur. Şufterle balaça bir ışağı oda atmaq
ıcyın onu neşə təhqir etdişini sən gərmədinmi?

R a t s m a n

Şejtan! Sən mənı jaman bir jola aparmaq is-
təjirsən?

Ş p i g e l b e r q

Ha.. deməli səzlərimi anlamsan! Coq gəzəl:
gədək! Mən onun jerini bilirim. Ondən sonra hansı
ışağı gərdyn boq getsin. İxtijarın öz əlində ola-
çaqdır.

Ş v e j t s e r

(*çəşqun bir qəzəblə*)

Aha! Alcaq, məl'un! Sən mənə Bohemja meşə-
lərinı xətlərdən! Qorqu qarşısında hamıtmızy qac-
maqa sağırdırdılar, mən hələ o zaman sənə qarş
and icmişdim... A! Əl alcaq qatıl! (*Bəsağınlə onun
gəlysynə sağırdı*).

Q a c a q l a r

O nə səsdır? Nə olmuşdur? Şvejtser. Şpigel-
berq. Kim durdu. Kim-kimi vurdu. Ataman bilsə qı-
jamət qoparar!

Ş v e j t s e r

(*Ratsmana*)

Fələkət! Fələkət! German, danışan sənmişən?
dın. İtil mənım gəzymdən!

(*Bu arabıq gyllə səşj eşidilir*).

Ş v a r t s

Dajan! Atdılar. Bir də... aj uşaq qalqınyz ataman gəlir!

Q r i m m

Durunuz! O olursa bir də atılmalıdır.

(Yucunçy gyllə səsi eşidilir).

Ş v a r t s

Odur! Odur! Atamandır! Şvejtser sən tez əkil. Joqsa bu dalaşma ucun atamanın əlindən qurtara bilməzsən. Bəlkə biz sonradan işi bir çyr dyzəlddik.

(Yst-ystdən gyllə səsləri eşidilir və Qarl Moor səhnəyə çıxır).

Ş v e j t s e r

(onların qarşılıqlaraq)

Xoş gərđyk ataman. Mən sənə bir qədər tez ləşdim və özümü saqlaya bilmədim. *(Onu cəsədin jannına gətirərək).* Siz mənimlə bu... bunun arasında münəfiq və hakim olunuz. O əl altı sizi öldürmək istəyirdi.

Q a c a q l a r

(bəziləri bir hejrət, bəziləri bir qəzəblə)

Necə? Ataman? Atamanı öldürmək?

Q a r l

(dalaşın bir gərđylə dışynub duran Qarl Moor bərdən sankə ajalaraq)

Dynjada jamanlıca qarş cəzadan kimsə qaça bilməz! Halbı ki, məni bu jola cəqaran birinci o olmuşdur. Geç-tez bu iş olaçaqdı. Bunu sən etməni sən Şvejtser!

Ş v e j t s e r

Bir allah özy şahiddir ki, mən etmə sən ataman! Bytyn şejtanlara and icirəm ki, bu işi bytyn həjə

təmdə ən jaxşy bir iş hesab edirəm! *(Dejə gerijə cəkillir).*

Q a r l

(dışynərək)

Mən səni anlaıram, ej gəjlərin hakimi! Mən səni anlaıram! Japraqlar acaqlardan təklyr; mənim ucun də artıq xəzan jətişmişdir. Gətyrynyz onu buradan! *(Şpigelberqin cəsədini gətyryrlər).*

Q r i m m

Bizə nə edəcəjimizi əmr ediniz ataman.

Q a r l

Mənim udumu veriniz. Mən tək qalmaq istəjirəm.

Ş v a r t s

Geçə jərđdan kecmişdir ataman. Juqudan gəz qaraqıqar qırsun kibi aqırlaşy. Siz jəqınsunuz.

Q a r l

Geçə jərđdan kecmişdir! Bytyn çanılr jatırlar. Fəqət, fəqət nəcinsə o juqu məndən qacır? Mən ki, dynjada kimsəjə bir jamanlıq etməmişəm? Mənə bir ud veriniz dedim sonra da gediniz jatınyz. Səhrə jaqın buradan kocyb gedəcəjık.

Q a c a q l a r

Geçəni jəjrə qalsın ataman.

(Bir jerdə uzanıb jatırlar)

(Dərin bir sykut)

(Qarl Moor udu alb cəbr və oqujur)
(Qarl Amaljanın oquduqu səzləri və havanın oqujur)

Getmə Heqtor getmə qanlı mejdana,
Dışməni çəsinuş qan sovurur dort jana.

(Qarl udu jərə buraqıq dalaşın addəmlərlə gəzinərək)

Q a r l

Hər jan qaranlıq, hər şey dolaşmaq! Səqəşəq bir jol, gələcəji ыьqlandıraşəq bir ulduz joq! Lakin bunların hamı ыьş ojunbazların boş ojunlar kibi son bir nəfəsə bitəşək olursa?... Bu ufaşəq bir dəmir parçası ыьş, ufaşəq bir saxması idrakə olanlar axmaqlarla, ijtleri qorqqlarla, doqrular şərəfsizlərlə tənəşdirə bilirkən bu sonsuz səadət diləji; bu varılmaz təkamül idealı, bu jərtməşq planların mütəmadı təxiri nə ucyndur? (*Taranşanь alьna dajajər*).

Çansız təbiətdə belə bu sajaq ilahi bir ahəng vardır. Joq, joq! Gərylyr bunlardan daha jüksək bir şey vardır. Ona gərə ki, mən bu vaxta qədər əzy-ny xəşbəxt gərməmişəm. Ej siz! Mənim tərđajəş əzdijim insanların kəlgələri! Dыsınyməjimiz ki bən sizə qarşə ditrəjib əsərəm. Joq bən ditrəmərəm. Sizin ölyrkən qorardьqьnyz fərjadlar qəzanь qьrylmaz zəncirində bir həlqədir. Mənim atamь qanь və atamьny çoşqun təbiəti də həlqələrə sarьlydır. (*Bir həjəcan icində yzylərək*). Ne ucyndə təbiət məni bir əsatir ökyzy jəratmışdır ki bəşəriyyət mənim qьrtmar qərymədə qajnajəş qovrulur. (*Taranşanь alьna səjəjərək*). Biri-birinə bir qьrymələ sarьly olan zaman və əbədijjət! Ardьmça həjət dustaqьny qərajəş əbədij gəçələr aləmini acan pasь acar! Sən mənə anlat, anlat mənə ki, məni haraja, haraja arəraqaşan? Kimsənin gərmədijji, tanımadьqь bir vadi. Bu fikrə qarşə qollar sustalır; və dıjqular meymunu olan fantazja; bəşəriyyətdə əcajib kəlgələr gəstərir. Joq, joq! İnsan tərəddyd etməməlidir... O bilinməz vadidə nə olaşqasə olsun. Ançaq mənim «bənlijim» toqunmaz qalmalьdır. Məni məhv etmək olar; ançaq mənim əzadlyqьny almaq olmaz. (*Taranşanь doldurur. Birdən əjlyməş kibi*). Həjatьn aqьr əzablarından qorqub təslim olmaq? Diz cəkmək? Əlmək?

Joq mən jəşəmaq və əzab cəkmək istəjirəm! (*Taranşanь ataraq*). Qoş bu əzablar bənim vьqar və əzəmətimlə toqquşub qьrylyşьnlar. Mən fəlakət qədəhini son damlasьna kibi icəşəjəm.

(*Hər tərət gətdikçə qaralır*).
(*German aqəqlarьn arasьndan baqьnaraq səhnəjə cьqьr*)

G e r m a n

Gəçə jərylyr. Kəntdə hamь jətməşdır. Gərən və əşidən olmaşəqdır. (*Turbənin qarьsəna jənaşəb dəjyr*). Ej sən, tənha qala sakini, bəjyra cьq! Mən sənin ucyndə nahar gətirmişəm.

Q a r l

(*səssiz cəkilərək*)

Bu nədir?

Q a l a d a n k i m s ə

Kimdir? Ha? German. Gəçələr bəjquşu. Sənsən?

G e r m a n

Mənəm. German. Gəçələr bəjquşu. Qarьja gəl cərəjini je. (*Bəjquşlar ulyaşər*). Gəçənim qaranlyqьnda sənin joldaşlarьn nə vahiməli oqujurlar qəçə?

Q o ç a

Mən açam German. Təşəkkyr edirəm. Mənim əziz öqlumdan bir xəbər joqmudur?

G e r m a n

Javaş! Dəjəsən mənim qulaqьma bir səs gəldi. Kim isə dərin-dərin nəfəs alır; əşidirsənmi?

Q o ç a

Sən bir şey əşidirsənmi?

G e r m a n

Jəşəqьny qalanьny dəliklərinədən kəsən kylək elə qorqunç havalar calır ki, adamьn bədəni ditrəjir.

Javaş... dejesən jənə də hənirti gəlir! Joq, sən burada tək dejilsən qoça!

Q o ç a

Burada kim ola bilər?

G e r m a n

Salamat qal qoça! Salamət qal! Məni burada valiimə basır!

(*Qacmaq istəyir*)

Q a r l

(*bir hejəçanla cəqaraq*)

Dajan!

G e r m a n

Vaj! (*deja baqırub qacmaq istəyir*).

Q a r l

Dajan dejiyəm sənə!

G e r m a n

Aman! Rəhm ediniz! Öldürməyiniz məni!

Q a r l

De gorym sən kiinsən və geçənin bu vaxtda burada nə gəzirsən!

G e r m a n

Məni öldürməyiniz! Mən hər şeyi sizə söylərəm. Siz qoçaja cərək verməyi mənə jasaq etmişdiniz... Ançaq mən ona cərək verməli idim. O axır sizin doqma atanızdır! Mənim ona jazıqım gəlirdi. Mən bunu etməli idim və etmişəm. İndi isə tərsəniz məni öldyrə bilərsiniz!

Q a r l

Sən nə danırsan? Ata kimdir? Kimin atası? Tez danırsan demək istəyirsən?

Q a l a d a n s ə s

Fəlakət! Fəlakət! German, danırsan sənmişən? Sən orada kiminlə danırsan?

Q a r l

Orada başqa birisi də vardır? Kim var orada? (*Qalaja doqru qacaraq*). Orada aqalar dustaqında jatan bir adam varsa mən onun zənçirlərini qırub azad edəyəm.

G e r m a n

Aman! Rəhm ediniz! Toqunmağınız ona. (*Jolu kəsir*).

Q a r l

Qarıya dört qıfıl vurulmuşdur! Uzaq! Mən hər şeyi bilməliyəm. Hej oqruluq. Ömrümdə ilk dəfədir ki, mən də sənənin köməyinə myraçət edirəm. (*Dəmir kəsən qajcə və kəlbətinləri gətyryb qarənbə acır. Tam uzaqda sararmış, solmuş bir qoça gorylyr*).

Q o ç a

Mənə rəhm ediniz. Mən jazıqam oqlum!

Q a r l

(*bir dəhşət icində gəriləyərək*)

Bu səs mənim atanın səsidir!

Q o ç a

Pərvərdigara şykyrlər olsun sənə! Jəqin məni bu qara dustaqdan azad edəçəklər.

Q a r l

Qoça Moorun jazıq ruhu. Səni məzardan qaldırub səjlədən nədir? Sən əgər çənnət qarılarmış yzınə qarajan bir gynahla məzara getmişsə səjlə mən sənənin sərgərdan dolayan kölgəni sakit etmək ucun geçə-gynuz dya edib əhsanlar verərəm. Sən bəlkə dul qadınlarmış və əksyz coçuqlarmış altunlarmış jərə basdırmışsan. Səjlə mən onlarmış cəqarub jə-jələrinə qajtararam. Bəlkə sən mənim sorğularımə cavab vermək və mənə əbədijət aləminin myəmmalarmış acmaq ucun gəlmişən. Səjlə məni hec bir şey qorquda bilməz.

Q o ç a

Mən bir ruh, bir kölgə dejiləm Mən dirijəm.
Ah, acş mydhiş b'ir həjət!

Q a r l

Necə? Mən eşitdim ki, sən ölmysən, səni basd'ır
mışlar.

Q o ç a

Məni basd'ırmışlar. Lakin mənim balalarımın
sərdabasında öly bir it basd'ırmışdır. Mən özüm
isə uc a'dır ki, bu qaranlıq zirzəmidə əzab cəkirəm.

Q a r l

Dəhşət... dəhşət! Lakin səni bu həla salan kim-
dir?

Q o ç a

Məni bu həla salan mənim öz doqma, oqlum
Fransdır. Ançaq sən ona lə'nət sovurmaqdan saq-
lan.

Q a r l

Frans? Frans? Dəhşət!

Q o ç a

Mən səni tanımağım oqlum. Lakin sənin
yrəjin insan yrəjidirsə dinlə gərym mənim öz oqlan-
larım mənim başıma nə bəlalər gətirdilər. Uc a'dır
ki, mən gynəş gərməyə qaranlıq bir məzarda öz
dərdimi ançaq quru divarlara danışmam.

Q a r l

Söjlə qoça söjlə, mən dinləjirəm!

Q o ç a

Mən xəstəlikdən jəniçə ajıyrdım. Janıma bir
adam gətirdilər. O mənə dedi ki, mənim oqlum niy-
harəbədə ölmüşdür. Ölymyn də səbəbi mənim lə'nə-
tim olmuşdur. O məndən intiqam almaq ucyn özünü
ölymə atmışdır.

Q a r l

Sonra?...

Q o ç a

Mən bunu eşidinçə jəqıldım, yrəjim getdi. Ajy-
lınça özümü tabutda gərdüm. Məni öly kibi kəfəna
sarmışdılar. Mən tabutun qaraqlıny dəjməyə başla-
dım. Qaraq acıldı. Dərin və səssiz bir geçə idi.
Gözümü acıncə janımda birçə oqlum Frans dajan-
mışdı. O kinli bir baqlıla mənə baqdı və «sən qi-
jamətə kibi jəşajəçəqmısan» deyə baqlıny tabutun
qaraqlıny uzumə cırdı. Mən jənə də bajıldı. Bu
dəfə ajyılınça hiss etdim ki, tabutumu qaldırdı ar-
rırlar. Nihajət tabut jənə də acıldı. Janında təkçə
Frans; və oqlum Qarlın ölym xəbərini gətirən tanı-
madıqym bir adam dajanmışdı. Mən onları ajaq-
larına jəqıldı. Jalvardım, jaqardım, aqladım. An-
çaq mənim göz jəşlərim, jazvə bir atanın jalvarı-
ları oqlu yrəjinə tə'sir etmədi! «Bəsdır jəşadın. Sə-
nin symyklərin dinçəlməlidir!» deyə özy məni bu zir-
zəmiyə atdı və qarılary qaradı. Mən hər geçə alla-
ha jalvarı ölym istəirdim. Ançaq gərynyr ki, mənə
tə'jin edilmiş çəzaja qarş cəkdiyim əzablar kafi de-
jilmiş. Mən bu çəzaja lajiqəm. Ah oqlum Qarl, Qarl!

Q a r l

.Bəsdır. Artıq jətər! Ej siz. Ölym juqusuna dal-
mış qafillər ojanınyz! Qalqınyz!

(Tarançasıny cəqarın həvaja ataraq).

Qalqınyz dejirəm sizə, burada oqlu öz atasıny
öldyrmüşdür.

Q a c a q l a r

(ojanaraq)

Nə var? Nə olmuşdur? Kim var orada?

Q a r l

Sizin juqunuzu onun sözləri də qacəra bilmədimi? Halfu ki, onlar hər kəsi ölym juqusundan belə ojada bilirdi! Baqьnьz buraja, buraja baqьnьz. Təbiətin qanunlarь bir ojuqəsa qəvrilməş varьqьn rabitəsi qьrьnb parcalanmьşdyr. Oqu əz atasьnb öldyrmüşdyr.

Q a c a q l a r

Siz nə dejirsiniz ataman? Joq bu ola bilməz!

Q a r l

Joq öldürməmişdir... Ölym jumşaq bir sözdyr. Oqu əz atasьnb min jol asmьş, jandьrmьş, didmiş, parcalamьş və gьrylməmiş əzablara atmьşdyr. Joq bu sözlər də jumşaqdyr. Bunun ucun şeytanlar əzləri ad tьrmalь idilər. Oqu əz doqma atasьnb... baqьnьz ona. Baqьnьz ona! Oqu əz atasьnb... Sojuqda. Ac, susuz. Baqьnьz. Baqьnьz... bu mənim atamdır!

(Qacaqlar qacəb qəsanь araja alaraq).

Q a c a q l a r

Sənin atandьr? Atandьr? Sənin atandьr? Bu atamanьn atasьdyr... qəribədir.

Ş v e j t s e r

(hərmətlə janaşьb qəsanьn əjaqlarəna qapanaraq)

Mənim atamanьmьn atasь. Mənim xəncərim sənin qulluqunda hazьrdьr!

Q a r l

Intiqam, intiqam! Viçdansьz bir allah təhqir edilmiş, tьrdanmьş jazьq bir ataja qarşь intiqam! Bu gündən mən qardaşьq məhəbbətini əbədi olaraq parcalajьb atьram. Baq belə. *(Dejə başdan-başa əz paltarənb çərbьr)*. Mən bu ulduzlu göjləri şahid çağььram. Qəz onlar da bilsinlər.. bundan sonra mən qardaş qanьnb hər bir damlasьna lə'nət oqujoram!

Əşidiniz sözlərimi siz ej bu çinajətə şahid olan aj və ulduzlar. Əşit sözlərimi ej jər yzındəki çinajətlərin dinnməz şahidi olan əzəmətli gəj! Mən burada diz cəkyb əlimi göjlərə qaldьrьz və hamьnbə qarşь and icirəm. Bir azdan doqəsa qьnəş, əz atasьnb öldyrən alcaq qatilin jaramaz qanьnb buradı bu daşьn janьnda gərməzsə mən o gьnəşi gərməjəçəjəm! *(Qalqьr)*.

Q a c a q l a r

Bu şeytan əməlidir. Bizə çani dejərlər! Lakin belə iş bizim əlimizdən gəlməz.

Q a r l

Bytyn paltarlarənbəz atasьnb öldyrən jaramaz qatilin qanьna bojanmadьyqə quldurluq və sojuq fikri başьnbəzdan kecməjəçəkdir! Biz hec bir zaman belə jyksək bir məqsəd jolunda cəryənaməşьq. Sizi əz ədalətinin intiqam mələkləri təjmin edən qy-vətə təşəkkyr ediniz. Acьnbəz başlarənbəz! Hamьnbəz diz cəkyunuz, təmiz və pak bir viçdanla qalqьnbəz! *(Hamьsbəz diz cəkyr)*.

Ş v e j t s e r

Ataman! Dejiniz biz nə etməlijik?

Q a r l

Şvejtser! Qalq, jaqьn gəl. Bu aqarmьş pak sac-lara toqu! *(Şvejtseri əz atasьnbəz janьna gətirib əlini onun aq saclarəna toqunduraraq)*.

Jadьndədrьmь Şvejtser. Bir jol Bohemjada bir zabit qьnbəçənb mənə endirirən sən onun başьnb bədənindən cəryəndьn! Mən isə əzgin, yzgyu bir halda jərə səridim.? Mən o zaman sənə soz verməşdim ki, sənə padşahlara lajьq bir mykafat verəçəjəm. Mən əz borçumu bu vaqtədək verə bilməmişdim.

Ş v e j t s e r

Doğrudur ataman, sən mənə söz verdin. Ancaq mısəədə et mən səni həmişə özümə borclu hesab edim!

Q a r l

Joq, indi artıq mən səninlə hesablaşmaq istəjirəm! Belə bir şəraf bu vaxta kibi hec bir jasıfana qismət olmamışdır. Şvejtser mənim təhqir edilmiş atama qarşı intiqam al!

(Şvejtser qalqaraq).

Ş v e j t s e r

Bəyjk ataman. Bytyn həjətəmdə ilk dəfədir ki, mən fəxr edirəm. Bu vəqar və əzəməti mənə sən bəqışlədib. Harada, hacan və nə sajaq onu öldürməli-jəm? Əmr et!

Q a r l

Vaxt kecir. Sən tələsməlisən Şvejtser, k'imi istəjirsən al, bir baş qrafın sarajına. Ujumussa jataqdan cəqart, işrətdədirsə səhvət qojnundan qərar, sərxoşdursa şarabdan, dya edirsə allahdan ajyr. Ancaq onu mənə diri jetir! Başından bir tyk belə əksik olmamalıdır. Mən onu diri gərmək istəjirəm. Sən onu saq salamat mənə jetirəcəkdir olursan bir milyon. padşahdan oqurlajaçaqam. Eşidirsənmi Şvejtser. Artıq jubanna!

Ş v e j t s e r

Bəsdir ataman! Al bu mənim əlim. Ja bizim hər ikimizi bir jerdə gərəçəksən və ja hec birimizi gərəməjəçəksən. Hej Şvejtserin qara mələkləri ardınca! *(Əz dəstəsilə gedir).*

Q a r l

Qalanlar qoj meşəyə səpələnsinlər. Mən burada-jam!

P Ə R D Ə

DƏRDYŇÇY PƏRDƏ

Dərin və qaranlıq bir geçə.

Qırafın sarajında.

(Daniel əlində bir funar və bir dyjuncə olaraq jan qarından cəqər və dərt janına bəqaraq).

D a n i e l

Əlvida ej hər şeydən artıq sevdijim əziz və doğma dudman! Mərhum qrafın saqlıqında mən sənin kəlgəndə jaxşy gynlər kecirmişəm. Hej siz! Jerə dəşənmiş hamvar dəşəmələr! Sizə də əlvida, qoça Daniel sizi hər gyn jujurdu! Mənim əziz və mehriban sobam, sənə də əlvida. Mən səndən ajrılmaq istəməzdim. Nə etməkdir ki, Frans Moor bu gözəl saraj cinafət juvasına dəndərmişdir. Mən buraja joqsul

gəlmişdim, joqsul da gedirəm. Ançaq mənim vəcdənəm təmizdir. (*Fanarə gətyryb getmək istərəkən Frans bir xalalda mydhiş bir baqərətə ilə icəridən səcrəjararaq*).

F r a n s

Ej! Kim var burada?

D a n i e l

Allah sən əsirgə! Qraf əzydyr. (*Fanarə sən-dyryr*).

F r a n s

(*baqərgaraq*)

Xəjanət! Xəjanət! Bytyn olənlərin ruhlarə məzardan qalqəb mənim yzərimə jryyjr və «qatıl qatıl» deyə baqərgərlər!

D a n i e l

(*bir qorqu icində*)

Pərvərdigara sən kömək ol! Qraf. Sizsinizmi qraf? Elə mydhiş bir səslə səyğərgəməy ki, bytyn saraj qulluqcularə dəli kibi jataqdan qalqərlər.

F r a n s

Jataqdan? Gəçələr jatmaq ucyn sizə kim ixtijar vermmişdir? Bytyn gəçəni kimsə jətməməlyədyr. Намыль jataqdan bəjəra! Silahləməy! Tyfəngləri döldürünüz! Sən onlarəni jel kibi səparaq gəldiklərini gərdymmy? Onlar gəlirlər?

D a n i e l

Kim? Qraf həzrətləri?

F r a n s

Kim? Hejvan! Qojun! Eşşək! Kim. Əylər. Şejtanlar! Saat necədir?

D a n i e l

Saat ikini kecmişdir, qraf həzrətləri.

F r a n s

Gərynyr bu gəçə, qijəmətəni özünə kibi uzanmaq istəjir? Sən bu jaqənlarda bir gurultu eşitmədin ki?

D a n i e l

Eşitməmişəm qraf həzrətləri.

F r a n s

Eşitməmişəm? Sən özün də onlarla əlbirsən? Mən sənin gəjsyny jərgəb icərisindən bytəj yzəjini qopararam! Joq! Mən qorqmağəram. Mən ditrəməjirəm. Bu ançaq bir juqudur. Əylər məzardan dura bilməzlər. Kim deyə ki, mən saragməşəm. Mənim bədənəm əsir. Mən hec bir şeydən qorqmağəram.

D a n i e l

Qraf həzrətləri, sizin rənginiz sap-sağ saragməşədyr. Səsiniz jəpraq kibi əsir.

F r a n s

Mənim ditrətməm vədyr.

D a n i e l

Siz doqrudan da xəstəsiniz qraf həzrətləri,

F r a n s

Əvət! Elədir. Xəstəlik adaməni hejninə pozub qorqunc juqlarla döldürür. Bytyn juqlarəni anasə qarəndəy. Juqu hec bir şey deyə. Mən hələ bu saat elə gəzəl bir juqu gərdym ki... (*Jəqləb bəjərlər*).

D a n i e l

Pərvərdigara! Buna nə oldu? Qjorq! Qonrad! Bastian! Martin! (*Frans itələjərkək*). Qraf həzrətləri. Pərvərdigara mən nə edim. Ara jerdə məni dutarlar ki, sən öldyrməsən! Allah sən özün məni kömək ol!

F r a n s

(Bajqonbqda cbrpbnb sajblajaraq)

Uzaq! Uzaq mändən cyrymys gämiklər! Jaramaz skelet. Sən mənə itələjə bilməzsən. Öylər məzardan dura bilməzlar..

D a n i e l

Pərvədigara! O dəjəsən dəli olmuşdur.

F r a n s

(Javas-javas qalqaraq)

Mən haradajam? Bu kimdir? Sən kimsən?

D a n i e l

Mənəm qraf həzrətləri.

F r a n s

Sənmisən Daniel? Mən bir şey danışmadım ki? Sən mənim sözlərimə fikir vermə! Bunların hamı-sı juqusuzluqdadır.

D a n i e l

Elədir ki, var qraf həzrətləri. Siz xəstəsiniz. Mısaədənilə mən tez gedib doqtoru saqırtm.

F r a n s

Joq, getmə! Otur mənim yanında! Sən jaxş adamsan Daniel. Mən hər şeyi sənə danışmaq istə-jirəm.

D a n i e l

Ancaq indi joq qraf həzrətləri. Sonra danışar-sınız. Hələlik siz jatmalısınız. Sizə istirahət la-zımdır.

F r a n s

Joq. Otur məni dinlə və istədiyin qəder mənə gyl. Eşidirmisən. Mən bir juq görmüşəm. Geryəm ki, mən nəhərdən sonra baqçada gey otlar üzərində uzanmışam. Birdən mydhiş bir gey gurultusu mə-nim bytyn varlıqımı sarıtdı. Mən bir dəhşət icə-

risində jerimdən səradım və gərdüm ki, bytyn yfyqlər, daqlar, meşələr, səhərlər bir od icarisində janyr və mum kibi ərijir. Bu aralıq gəjdən şeyjür səsinə bənzər bir səs eşiddim. «Ej topraq və dənilər. Bytyn öylərinizi təslim ediniz». Mən ancaq onu gərdüm ki, cəplaq dyzənlər cətlamağa başladı. Je-rin altından kəllələr, qəbrqalar, cəhənglər, ajaqlar birər-birər bajıra tullanırdı. Bu gämiklər bir-birinə bitişib qurulu bir insan əmələ gəlir və boş fəzada ucusurlardı. Mən juqarıja baqdım. Jyxsək və ucu gerynməz bir daqın ətəjində idim. Yst tərəfdən və alt tərəfdən dəstələrlə adamlar aqşyrlardı. Daqın başında isə oddan jarylmış yc təxt üzərində; ba-qşyndan dəhşət jaqan yc qoça oturmuşdu.

D a n i e l

Pərvədigara bu ki, qijamətə bənzəjir!

F r a n s

Boş şeydir dejilmi? Bu aralıq qoçalardan birisi ajaq qalqdı, yzy ulduzsuz geçələr kibi dutqun idi. Əlində dəmir bir əsa vardı ki, onu məqrib ilə məş-riq* arasında dutmuşdu və dejirdi. «Kainatda hə-qiqət ancaq birdir»... Ondən sonra ikinci qalqdı. Onun da əlində bir gyzgy vardı ki, onu da məqrib ilə məşriq arasında dutmuşdu və dejirdi: «Bu gyzgy həqiqət gyzgysydyr. Bytyn jalancılar, iki yzlylər və çanilər burada öz əməllərini və öz yzlərini olduqu kibi gərə bilərlər». Mən qorqđum. Qorqmajan bir adam joqdu. Hamı qorqurdu. Ona gərə ki, bu myd-hiş gyzgydə ancaq ilanlar, şirlər, pələnglər gerylyr-dy. Nihajət ycunçy qoça ajaq qalqdı. Onun əlində dəmir bir tarazə vardı ki, o da bu tarazənlə məqrib ilə məşriq arasında dutmuşdu və dejirdi: «Siz ej

* Şərq və qərb. Xysusi ruhani yslubunda məqrib və məşriq işlənilir.

D a n i e l

Juqular allahdandır. Qraf mən sizin üçün dya edərəm.

F r a n s

Jalan dejirsən axmaq. Get bu saat keşişi buraja çağır. Tez, tez! Bu saat!

D a n i e l

Baş üstə qraf həzrətləri. Allah kəsin təqsirətindən. (*Gedir*).

F r a n s

(*öz özünə*).

Bunlar hamıya qara çamaatın uydurmasıdır! Hamıya qorqalıqdandır. Kəsin kəsinə və onun qalınlaşması haqqında də sübut edən olmamışdır. Kimsə sübut edə bilməz ki, ulduzların ardında hər şeyi görə bir göz vardır ki, hamıya mühakimə edib inqıam alır? Hələ bu gecə belə amansız bir hakimin dərgahına getmək... Joq bu qorqalıqdır; Orada ulduzların ardında heç bir şey joqdur (*duşunaraq*), birdən orada bir şey oldu. Joq. Bu şey sözdür. Orada heç bir şey joqdur! Mən istəyirəm mən əmr edirəm ki, orada heç bir şey olmasın. Fəqət nə üçün mənim bytın iliklərim əsim-əsim əsir? Ölmə! Nə üçün bu söz məni bu qədər qorqudur? Ölmək. Həsab vermək? Əgər o adil isə... bytın əksizlər, əzizlər, məzlumlar, qocalar, hamıya onun jəhətinə qarşılaşdır. Joq bu ola bilməz. O əgər adil isə nə üçün onlar bu qədər əzab cəkilər və mən onlara qələbə cəldim?

(*Bu aralıq bəyrdən bir gurultu qopur. Daniel bir hejəcan icərisində odaja qacaraq*).

D a n i e l

Qraf! bir dəstə atlı «ölmə, ölmə!» deyə saraja doqru çağır. Bytın kənd hejəcandır.

adam avladır; Biliniz ki, mən hamıya duşunduyun bu tarazın qəzəb gəzində, əməllərini isə inqıam daşları ilə cəzəyəm!».

D a n i e l

Bəri pərvərdigara özün rəhm elə!

F r a n s

Biz hamıya sar-sar sararmışdır. Hamıya qorqudan ürəji dəyürdü. Birdən mənə elə gəldi ki, birinci mənim adıma çağırıldı. Bejnim dondu. Dışlərim taqqıldamağa başladı. Tarazın bir gözünə bytın gynaqlarım üst-üstə qalanırdı.

D a n i e l

Allah sən bəyylə!

F r a n s

O bəyyləmədi. Tarazın gözündəki gynaqlar getdikcə şişir, daqlar qədər bojuydu; lakin tarazın tevə gözü jerində qalmaq və gynaqların gözündə yazılmaq bir qoça tarazla jənədi. Onun təkçə bir gəzisi hamıya bir dəhşət icərisində ditiydi. Mən o qoçanı tanıdım. O öz aq saclarından bir tyk əyib tarazın gynaqlarına atdı. Tarazın gözü o saat enib toprağa jəydi. Dərt jandan qulaqma ancaq bir səs gəlirdi. «O məhəmətə jəyib deyə. Onun jeri cəhəmmənin odlu bucaqlarıdır». (*Dərin bir sykut*). Nə üçün bəs gylməjirsən?

D a n i e l

Qraf mənim bytın tyklərim yrpəmiş bədənə əsim-əsim əsir. Juqular allahdandır.

F r a n s

Joq! Sən mənə son axmaq de, ancaq o dedijini sezy mənə seyləmə!

F r a n s

Əmr et butycı zəngləri calsınlar. Qoş hamı kil-səyə gedib diz cəkərək mənim ucun dya etsin.

D a n i e l

Sizin ki, qraf həzrətləri dyadan xoşunuz gəl-məzdi.

F r a n s

Artıq bir söz belə danışma! Əlym gəlir, əlym cəsidirm:sən əlym! Tez diz cək dya et. Tez, tez! Dya et dejirəm sənə!

(Səhnə ardında gurultu getdikcə artır).

S v e j t s e r

(bajordan)

Vur, bərk vur! Səndyr! Daqət!

F r a n s

Kimi gözəljirsən qoça, mən səni tərədən dər-naqa kibi altun icərisində gəzdirərəm. Jalvarğam sənə dya et!

S v e j t s e r

Odur oradan bəyq gəlir. O jəqin ki, oradadır. Səndyrın qarılary!

F r a n s

(diz cəkərək)

Pərvərdigara mənim dyamı eşit! Bu birinci və həlkə də sonuncu dyadır ki, edirəm! Pərvərdigara eşit dejirəm sənə!

D a n i e l

Siz nə edirsiniz qraf. Bu dya deşil kyırdyr!

(Bajorda adamlar qacbəsaray).

B a j ь r d a n

Oqrular kəndi daqətdylar! Talansylar, qasaqlar, qatillər gəlir, qacyn! O kimdir orada? Qacyn!

S v e j t s e r

(bajordan)

Ej Şvarts! Sən öz dəstənlə sarajı sarı. Qrimm haradadır. Tez dərmaşyn divarlara!

Q r i m m

Tez-tez od vurun! O bizim janmıza cəqmal-dyr, aj biz onun... Mən bu saat onun odasyn jandı-raqaşam.

F r a n s

(dya edir)

Pərvərdigara mən hec bir zaman adı bir qatıl olmamışam! Mən xərda gynahkarlardan dejiləm!

D a n i e l

Allah sən ozyn rəhm et!
(Bajordan atılan daşlar şişələri qırır, janar məş'ə-lər icəri təkylırlər).

F r a n s

Mən dya edə bilməjirəm! *(Alnı və yrajını gəstərərək)*. Bura da boşdur, boş. Qaranlıqdır, qaranlıq. *(Qalqaraq)*. Joq, mən dya etmək istəməjirəm! Gəjlər mənə qələbə cala bilməzlər. Mən cəhənnəmi ozymə gyldyrmək istəməjirəm!

D a n i e l

Allah ozyn kömək ol! Butyn saraj od icində janır!

F r a n s

Al bu qylnç sañ mənim qarınma. Tez, tez. Qoş onlar məni gylınc bir halda gərməsinlər. *(Alav getdikcə artır).*

D a n i e l

Nəçə qarınma? Joq atam. Mən o qələti eləyə bil-mərəm. Mən kimsəni vaqtəndan əvvəl o dynja ja

gəndərə bilmərəm. O da ki... O da ki... (*Dejə bajıra qacır*).

F r a n s

(*Şaşqın bir gəryslə onun ardınca baqaraq*)

O da ki, cəhənnəm olsun... qarыларь сьндьгьлар. Qarылар ырьгыр... Artыq niçat jolu joqdur! Qacылаcаq bir jer joqdur! Неч олматса сән мәнә асьн! (*Paraqьndакь qeitanь асьб өзунь боqур*).

(*Şeytser өз joldaşlarilə icəri atыlaraq*)

Ş v e j t s e r

Ej jaramaz tylky haradasan? Araja сьq. Bu jaramaz harada gizlənmişdir!

Q r i m m

(*Fransьn cəsədinə ilişərək*)

Даянъныз! Бу kimdir? Мәş'әли jaqьn gәtir!

Ş v a r t s

O bizi qabaqlamışdır. Boş jerə aqtarmajьnyz. O bir it kibi gəbərmişdir.

Ş v e j t s e r

Neçə? Ölmüşdür! Mənsiz? ola bilməz. Bu saat gərərsiniz. Mən onu elə dirildim ki... (*Fransь italajərək*). Ej! Qalq dejirəm sənə. Mən də qoça atan dejiləm ki, mənə öldyrəsən? Qalq dejirəm sənə!

Q r i m m

Boş jerə өзунь incitmə. O qalqmajaçaqdьr.

Ş v e j t s e r

(*cәkilərək*)

Әvәt o ölmüşdür! O sьcan kibi gəbərmişdir! Elәdir joldaşlar gediniz və atamana dejiniz ki, «o ölmüş!» Mən isә bir daha gөрә bilmәjәcәkdir. (*Ta-pançanь аlnьna sөjkәjib өзунь vurmaq istәjir*)¹⁾

¹⁾ Avtorun verdiji ikinci varianta gөрә өзунь vurur.

(*Bu halda Qarbn səsi eşidilir*).

Q a r l

Daјan. Şeytser? Nә edirsən? Нань о?

Ş v e j t s e r

And icirəm ataman, mən myqәssir dejiləm! O özy мәni gözlemәdән ölmüşdür. Mән isә sizin janьnyza әli boş, yzy qara qajьtmaq istәmәjirdim.

Q a r l

(*bir dәhşәt icәrisində cәkilərək*)

Neçә! Ölmüşdür? Özy, özy ölmüşdür!

Ş v e j t s e r

Biz onun ölysynь tapdьq.

Q a r l

Şykyr sәнә бөjyk jaradan! Quçunuz мәni bala-larьm! Quçunuz мәni! Öpynyz мәni, qojuuz mән dә sizi öpym. Bu mә'lum qanь kimsә mәнim әllәrim-dән juja bilmәjәcәkdi! Gөtyrynuz onu buradan! (*Fransь gөtyryb aparьrlar. Bu aralьq qoça Moor qacаqlarьn көmәklijilә icәri gәtir*).

Q a r l

(*bir sevinçlə*)

Gәl qoça, gәl! Sәnin аqarmьş saclarьndакь qyd-sijjәt мәni бөjyk bir bәladan qurtardь.

Q o ç a

Gәl oqlum sәni öpym. Sән mәнi xilas etdin. Mәр-hәмәtlә olduqun qәdәr dә xoşbaxt ol! Mән sәni tanь-majьram oqlum, ançaq ijit alьnyь bir ata mәhәbbә-tilә öpyrәм! Vә tәsәvvir edirәм ki sәn mәнim oqlum-san. Ah Qar!, Qar! Nә qәdәr mән onü sevirdim.

Q a r l

Neçә? siz onu sevirdiniz?

Q o ç a

Mән onu bir dә gөrsәjdim dьnjada mәнim kibi xoşbaxt bir ata tapьlmazdь. O çanavar mәнim ucyn

qorqurdu və əziz balamı zorla qojnumdan qorarıb məhv etdi.

Q a r l

Əp məni qoça, əp! Bir ata kimi əp!

Q o ç a

(*öz oqlunu qucur və həngyrtı ilə aqlajır*).

Q a c a q l a r

(*bajırdan*)

Urta! Urta! Ataman təhfə. Dynja xəzinəsinə dəjən gözəl bir təhfə!

(*Amaljanın icəri gətirirlər*).

A m a l j a

Siz dejirsiniz öylər onun səşindən dirilirlər... Siz dejirsiniz mənim dəjəm saqəbr buradadır... Gəstəriniz. Jalvarıram sizə, haradadır gəstəriniz.

Q o ç a

(*Amaljanın gərəək*)

Amalja mənim qızım!

(*Dejə Amaljanın qucur. Amalja ona doqru qacaraq*)

A m a l j a

Ata! (*Dejə qoçanın aqışuna səqəblər*)

Q a r l

(*cəkilərək*)

Dajamın! Bunu buraja kim gətirdi?

A m a l j a

(*Qarlı gəryncə qoçanın qojnundan qorub Qarla doqru qacır və onu qucaraq*)

Qar! Mənim əzizim Qar! Sən saqsan. Sən mənə də mənimləsən! Siz ej gəjlərin ulduzları. Hamı səvininiz! O saqdır! O jənə də mənimlədir!

Q a r l

(*Amaljanın qojnundan qoraraq*)

Ej dostlar. Həzrləşin! Bir baş jola! Mən artıq gəryəm ki, tale məndən yz dəndərməşdir!

A m a l j a

Mənim əziz nişanım!

Q o ç a

(*diksinərək*)

Nişanım? Qızım! Qızım Amalja! Sən nişanımın idin?

A m a l j a

Nişanım, sevdijim! Mən son gynmədək ancaq onun olacaqam! O mənimdir!

Q a r l

Ajgənlər onu məndən! Əldyrynyz onu! O qoçanı da əldyrynyz! Məni də əldyrynyz. Qoj bytyn dynja məhv olsun! (*Ajrulub qacmaq istəyir*).

A m a l j a

Haraja? Sevgi—əbədiyyətdir! Sevinç sonsuzdur! Sən məndən qacarsan!

Q a r l

Uzaq, uzaq məndən! Sən dynja gəlinləri arasında ən bədbaxt bir gəlinəm! Əzyn baq, əzyn soruş, əzyn eşit! Zavallı bədbaxt ata! Qojunuz məni həmişəlik buradan gedim. Kim məni buraja gətirdi. Məni buraja kim gətirdi! (*Xəncərini cəkarək*). Əl Amalja! Əl ata! Yəynə dəfə mənim əlimdən əl! Səni xilas edənlər qacaqlar, qatillərdir! Sənin oqlun Qar! Mənəm. Sənin oqlun Qar! Qacaqların baş səşədir! (*Qoça Moor bir dəhşət icində dənub qalır*).

(*Qoça Moor bu jerdə səzsyz jəqələb əlyr. Amalja da durduqu jerdə dinnəz, səjləməz dənur.*

Dərin bir sykut).

A m a l j a

Doqrudanım! Pərvərdigara! Mənim taqşımın nədir? Mən onu sevirəm.

Q a r l

Mən ölym sacan qurşunlar arasыnda dajanmь-
şam, bir addьm belə cəkilməmişəm. Indi isə bir qə-
dьna qarşь bir qadьn kibi ditrəmək istəjirəm. Joq!
Mən qorqaq dejiləm! (*Ajrəbbə getmək istəjir*).

A m a l j a

(*onun aqışuna atьlaraq*)

Dajan getmə sən qatilsən, mələksən, şejtansən,
hər nə sən... mən özүmy sənin aqışuna atьram!
Mən səni sevirəm!

Q a r l

(*sevinərək*)

O məni baqьslajьr! O məni sevir! Sən mənim
taleim! Mən öz göz jaşlarьmьla sənə təşəkkür edi-
rəm! (*Aqlajaraq*). Artьq mən cəhənnəmin odlarьn-
dan qurtardьm! Ваqьnьz. Ёşьq jadrolarь, aqlajan
şejtanlarьn qojnunda aqlajьrlar. (*Qacaqlara myra-
çətlə*). Aqlajьnьz dostlar! Siz də aqlajьnьz! Siz indi
o qədər xoşbəxtsьnьz ki... Ah Amalja! Amalja (*Hər
ikişini bir-birini qucur və dodaqlarьnь birləşdirib hə-
rəkətsiz qalьrlar*).

Q a s a q l a r d a n b i r i

Dajan xain. Bohemja meşələrini unutma! Nanь
sənin andьn? Sən hec bir zaman bizdən ayrılmajaça-
qьna and icdin. Xain. Indi sən kimin ucyn bizdən
ayrьlьrsən?

Q a s a q l a r

(*jaqalarьnь acaraq*)

Baq! Baq bu jaralara! Bunlarь tapьjьrmьsan?
Sən bizimsən! Biz səni jürgəimizin qanilə almьşьq!
Sən bizimsən! Gedək bizimlə! Roller vuruldu! Biz
coq qurbanlar verdik. Amalja da onlardan biri!

Q a r l

(*Amaljanьn əlini buraraq*)

Artьq hər bir şeј bitdi getdi! Mən bu joldan də-
nyub öz atamьn janьna qajьtmaq istəjirdim. Gərynyr
gəjlər başqa çyr istəjirmiş. Jaxşь mənim sөzүm
joqdur. Gedək joldaşlar!

A m a l j a

(*onun qabaqьnь kəsərək*).

Dajan əvvəlcə məni öldür sonra istədjini jərə
gedə bilərsən! Mənə acьjьn jalvarьram sənə!

Q a r l

Joldan cəkil qьz. Mən arvat öldyrən dejiləm!

A m a l j a

Demək sən ançaq xoşbəxtlarь öldyrə bilərsən.
(*Qacaqlara myraçətlə*). Siz, siz ej şeјtan şeјrdləri!
Sizin başcьnьz iradəsiz bir qorqaqдыr. Bari siz mə-
nə kəmək ediniz. Öldүrynyz məni!

(*Qacaqlardan kimsə jərindən təprənməjir*).

Bir nəfər də olsun dost tapьmadь! Onlarьn da
arasьnda bir dost joqdur. (*Qalqaraq*). Jaxşь! Onda
mən özүm gedib özүm ucyn ölym jollarь taparam!
(*Amalja getmək istərkən qacaqlardan biri ona doq-
ru nişan alьr. Ator lakin Qarl onun əlinin altьndan
vurur, boşa gedir*).

Q a r l

Dajan! Mən hələ saqam! Qarьn nişanlьşь Qar-
ьn öz əlində ölməlidir!

(*Xəncəri onun gəjsynə saplajьr Amalja jəqləbr*).

Q a s a q l a r

Ataman! Sən nə etdin!

Q a r l

(*Amaljanьn cənəzəsinə баqaraq*).

Tam үrəgindən vurdum. Bir dəqiqədə tamam
oldu. Ваqьnьz! Məndən daha nə istəjirsiniz? Siz

mənim ucun onsuz da ölymə məhkum olan çanı bir həyatlıbъь qoymuşdunuz. Mən isə sizin ucun bir mələki öldürdüm. Вақыңыз. Вақыңыз! Indi siz razь qaldыңызмы?

Q r i m m

Sən öz borcunu artıqlamasılı jerinə jətirdin. Indi artıq gedək bizimlə ataman.

O a r l

Dajаңыз! Gətməzdən əvvəl birçə söz daha demək istəjirəm. Siz mənim bəyuk planlarымьн kecirilməsi ucun ançaq bir alət idiniz. Artıq hamьңыз eşitdiniz! Bu gündən mən sizin ucun ataman deji-ləm. Bu gündən hər kəs istədjij jərə gedə bilər!

Q a c a q l a r

Aha! Qorqaq! Bəs sənin bəyuk planlarьн hara-da qaldь? Onlar bir sabun kəryuy kibi bir qadььн nəfəsindən patlayьb joq oldular?

Q a r l

Mən bytyn qanunlara qarşь isjan edib dьnjаьн qanunsuzluqla idarə etmək istəjirdim! Mən indi bildirəm ki, ikiçə nəfər mənim kibi axmaq bytyn hə-jatьн dajaqlarьн qьгьь alt-üst edə bilir. Artıq ke-cən kecmiş, olan olmuşdur. Onlarь geri qajtarmaq olmaz. Onlar bəyuk bir qurban tələb edirlər ki, o da mənəm. Mən öz işlərimi öz ölyumylə safa cьrquart-malyəm.

Q a c a q l a r

Вьсаqь onun əlindən алыңыз. O özünü öldürmək istəjir!

Q a r l

Axmaqlar! Siz hamьңыз korsunuz! Ölym mə-nim ucun bir səadət olurdu? Mən onu istəməjirəm! (Əlindəki bьсаqь jərə ataraq).

Mən gedib özümü ədalət məhkəməsinə təslim edəcəyəm. Mən buraja gəlirkən joqsul bir balyqьь gərdüm ki, on bir başlyq aç bir kylfəti vardь. Məni təslim edənlərə min qьzyl və'd edilmişdir. Joqsul bir balyqьь ucun bu, az kəmək dejidir. (Deja qat'i ad-əmlarla aradan cьqьb gətmək istərkən).

A m a l j a

Dajan. Mən hələ saqam. Qarьн nişanлыьь Qarьн öz əlində əlməlidir.

(Qarь хəncərinə cəkib Amaljanьн gəysynə saplamay istərkən Şvejtser onun əlini tutur)

Ş v e j t s e r

Durunuz ataman! Siz mənə borclu idiniz. Mənə bəyuk bir mykafat verdiniz. Mən o mykafatь qaza-na bilmədim. Borcunu verməmiş, mən sizdən əl cək-məcəyəm!

Q a r l

Nə istəjirsən Şvejtser? Artıq mənim nəjim var-sa hamььь sizindir!

Ş v e j t s e r

Mysəəđə ediniz ataman bir jol da biz sizə borç-lu olaq. Bu qьzьн həjatььь bizə baqьslajьңыз. Bu qurban bizim ucun coq aqьrdьr. Onu daşьja biləcəк bir insan kyragi tapьlmaz. Biz sənin bəyuk planlarь-ньн ardьnça qəsuruq. Jolumuzda təkyləsi qan coq-dur! Bu gьnahььz mələк qanь kимə lazьmdьr. (Amaljaja). Qulaq əs eşit qьz! Biz qacaq dejiлик. Biz vaqьtььzdaкь haqsьzlyqда qarşь intiqam bajraqь qaldьran isjancьlarьq!

Jolumuz addьm-addьььна qorqudur, qandьr. ölym! Dəşəjimiz torraqdьr. Jastьqььz daş, jorqanььz isə parlaq ulduzlu gəj! Sən jumsaq jataqlar-dan ajryььb bizimlə gətmək istərmisən?

A m a l j a

Mən onunla ölümnü aqışuna atılmaqda ha-
zıram!

Q a r l

Amalja!...

A m a l j a

Qar! Məni bu sonsuz əzab icində yaşadın an-
caq bir umud idi. O da sən! Mən sənin ucun ja-
şayırdım! And icirəm! Bu mavi gözlərə səpələnmiş
parlaq ulduzlara ki, mən son nəfəsimə kimi səndən
ajrımajaçaqam!

Ş v e j t s e r v ə b a ş q a q a c a q l a r

Ailəməzdə 90 ijit vardı. İndi doqsan qardaş var-
dı, bir bacı!

Q a r l

Sən çansız bir ölüny, jeni bir həyata qajtardın.
Amalja... (onu qucur). Gedək Amalja! Gərgünür tale'
özü məni bu haqsızlıq dınyasıbın məzarıbə tə-
jiri etmişdir. O mənim ölümlümü istəməjir. Həjdə ijit-
lər. At belinə!

